

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

Nr 3

Mars

1947

Pris 50 öre

J. BORGS VÄFVERI A.B.

KINNAHULT

TEL. Växel 10670 eller namnanrop: BORGS VÄFVERI
KINNA

sätter
STOPP
för skoslitning!

Begär därför
»BERGSHUD»
nästa gång
Ni halvsular
skorna!

Tillverkas av:
AB. WILH. GRÖNVALLS LÄDERFABRIK
KINGELHOLM

H. P. ERIKSSONS

SKINNVARU A-B

MALUNG — TEL. 144

Regeringsgatan 17, Stockholm. Telefon 10 77 79

**Pälsvaror och
skinnkläder**

Konditori BERN

Östra Storgat. 2 — NYKÖPING — Telefon 2000

REKOMMENDERAS

Beställningar - Servering

Filial: Borgaregatan 12

Telefon 2021

S. G. Larssons

LIVSMEDELSAFFÄR

Telefon 1652 - Gamla Berget

Falun

REKOMMENDERAS

Skydda de friska
genom att effektivt
hjälpa de sjuka!

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

MARS 1947

Utkommer en
gång i månaden
10 de årgången

Redaktör och ansvarig utgivare:
A. E. GILLBERG

Kocksgatan 15, Stockholm
Tel. 41 39 99 o. 44 40 40 (Växel) Postgiro 95 00 11

Ägare:
DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUND

Arbetskraftens omvärdering

Allt starkare ljuder ropet om bristen på arbetskraft inom det svenska näringslivet. Man spanar efter möjligheter att frigöra arbetskraft från områden, där man tror att den kanske inte utnyttjas tillräckligt rationellt, för att kunna överföra de "lediga armarna" och fylla de luckor, som uppstått inom andra verksamhetsgrenar. De stora dagstidningarnas platsannonser sväller ut över sidorna, och i dagens debatter dyker arbetskraftsproblemet upp i nästan alla möjliga sammanhang. Dagens läge på arbetsmarknaden inbjuder till många intressanta jämförelser, om man gör en återblick på cirka tjugu år i tiden. Om man börjar med 1930-talet med dess beryktade arbetslöshetsproblem, AK-systemet med en blandning av de mest olikartade yrkesutövare, som skickades ut via arbetslöshetsorganen till arbetsplatser och förläggningar, till oftast hälsovådliga bostäder och arbetsuppgifter, vilken slående kontrast till dagens läge på arbetsmarknaden får man inte mot denna bakgrund. Bilden blir säkert mera konkret om man noterar, att arbetslöshetssiffran för hela landet år 1933 uppgick till över 186.000 personer. Arbetskraften var med andra ord under denna tid en mycket billig vara, och det största problemet var att försöka hitta på, var man skulle göra av alla de "lediga armarna". Men vi veta också, att samhället så småningom tillfrisknade, att arbetsförmedling, yrkesutbildning och yrkesskoleväsendet utvecklats samt att de sociala reformernas tid avlöste 1930-talets arbetslöshets-Sverige. Men det är också tämligen klart, att under sådana förhållanden, under en tid, då den högvärdiga arbetskraften ej kunde sysselsättas, då arbetslöshetsköerna växte utanför arbetsförmedlingens lokaler för varje dag — då kunde det knappast finnas någon plats för den partiella arbetskraften på arbetsmarknaden eller i den allmänna debatten.

Hur har då frågan om den partiella arbetskraftens ställning på arbetsmarknaden utvecklats? Avsikten är inte att här gå in på en fullständig exposé över frå-

gans utveckling. Men gå vi systematiskt tillväga, och fortsätter till nästa tioårsperiod, passar det bra att börja med år 1943. Detta år utgav nämligen De Lungsjukas Riksförbund sin upplysningsbroschyr "Mot Framtiden" i vilken de lungsjukas och partiellt arbetsföras problem behandlas av olika experter inom medicinsk, facklig och samhällsvetenskaplig sakkunskap. Problemet hade nu mognat så att de partiellt arbetsföra hade blivit föremål för livligt intresse från många olika håll, även om hela diskussionen mest rörde sig på ett teoretiskt plan. De praktiska resultaten lysa fortfarande med sin frånvaro, och de försök till arbetsplanering och arbetsberedning, som gjorts, äro sporadiska och trevande. I nämnda broschyr hitta vi ett belysande citat för det nya årtiondets inställning till frågan om den partiella arbetskraftens ställning till den högvärdiga arbetskraften. Direktör Erik Brodén deklarerar nämligen arbetsgivarens mening beträffande de partiellt arbetsföras möjligheter att göra sig gällande vid sidan av den högvärdiga arbetskraften, genom att avsluta sitt inlägg med följande ord:

"Uppgiften kräver med andra ord en ständig anpassning efter skiftande möjligheter, och hur behjärtansvärt dess syftemål i sig självt må vara, så står det ju ändock alltid i skuggan av det större målet, den fullgoda arbetskraftens försörjning genom arbete."

Ett kort lösryckt citat kan givetvis inte ge full rättvisa åt en persons inställning till ett problem. Det är heller inte vår avsikt att här rikta något speciellt klander mot direktör Brodén för en negativ inställning till de partiellt arbetsföra. Att de partiellt arbetsföras sysselsättning var en andraplansfråga — denna inställning var direktör Brodén ingalunda ensam om år 1943. Vad som i detta sammanhang är mest viktigt är emellertid att citatet är belysande ur den synpunkten att man — mot bakgrunden av den brist på arbetskraft som råder — snart måste vara mogen för en omvärdering av hela vårt arbetskraftsproblem. Frågan om de

partiellt arbetsföras sysselsättning behöver inte *alltid* vara en andraplansfråga i likhet med vad här citerats. Arbetskraften är numera en mycket dyrbar vara för oss, och den får inte spillas bort i likhet med vad som skedde i 1930-talets arbetslöshets-Sverige.

Med den nuvarande utvecklingen — med arbetskraftsbristen driven till sin spets — kan man tänka sig att följande läge uppstår. Ett företag måste i regel kalkylera med ett visst antal anställda för att överhuvudtaget kunna hålla verksamheten igång, för att kunna åstadkomma produktionsresultat. Förfogar man inte över ett minimiantal av människor, kan man inte åstadkomma någonting. Tänker man sig i en sådan situation, att ett visst antal partiellt arbetsföra, med lämplig utbildning, kopplas in i företagen — kan både produktionsresultatet och situationen för de övriga anställda räddas. I en sådan situation har den partiella arbetskraften betydelse — inte bara för hela företagets produktion — utan också för den högvärdiga arbetskraftens försörjning genom arbete. Om man nu inte helt och odelat vill acceptera detta resonemang, vilket helt ställer den tidigare värderingen av den partiella arbetskraftens betydelse i produktionen på huvudet, måste väl den, som tänker rätt på saken, erkänna att de partiellt arbetsföra hittills utnyttjats på ett föga rationellt sätt.

Ur den pågående debatten om arbetskraften citera vi följande ur Alingsås Tidning, vilken efter att ha återgivit några storartade resultat man nått i USA med arbetsplacering av partiellt arbetsföra, skriver:

”För att återknyta frågan till vårt eget land så finns det i Sverige c:a 100.000 personer, som lida av efterverkningar av tuberkulos, vidare minst 80.000 reumatiker och 50.000 personer, som på grund av olika neuroser kunna hänföras till de arbetshämmades grupp. Läggas här till en mängd personer med hjärt- och kärlsjukdomar, arbetsföra pensionärer m. fl. blir totalsumman c:a 1/2 milj. människor.

Om man gör det rimliga antagandet, skriver sekreterare Gustav Witting i Sunt Förnuft, att blott 300.000 av dessa kunde sysselsättas under i genomsnitt blott 3 1/3 timma per dag, skulle härigenom vinnas en ökning av landets produktiva insatser på ej mindre än c:a 1 milj. arbetstimmar per dag. Innebörden härav framstår klart, om man betänker, att den ifrågasatta importen av 200.000 arbetare motsvarar en dagsprestation av 1,6 milj. arbetstimmar.”

Utan att för dagen gå in på att närmre kommentera dessa siffror och uppgifter måste man väl anse, att nuvarande sporadiska åtgärder till fromma för de partiellt arbetsföra bör utbyggas till en effektiv och kontinuerlig arbetsvård. Inte minst då det gäller de lung-

sjuka måste inträdet i arbetslivet föregås av en långsamt gående arbetsvårdsprocess med arbetsterapi på sjukhus och vårdanstalter, kvalificerad yrkesutbildning och arbetsträning. Den av sjukdom eller invaliditet handikapade stärkes och härdas både psykiskt och fysiskt genom ett sådant skeende. Man får en mjukare och mera successiv övergång från sjukhusmiljön till arbetslivet på detta sätt. Det finns säkerligen goda utsikter att den, som fått en fullgod utbildning, med sikte på att sjukdom eller lyte skall lända till minsta möjliga hinder, också skall kunna förbli en produktiv människa och fylla sin uppgift på arbetsplatsen till nytta för sig själv och samhället. I detta sammanhang kan det också vara på sin plats att understryka betydelsen av att det temporära behov av relativt oskolad arbetskraft, vilket gjort sig starkt gällande under nuvarande högkonjunktur, inte får fyllas genom ett ensidigt utnyttjande av de partiellt arbetsföras nödläge.

För att återgå till frågan om arbetsvården är det inte möjligt att i denna artikel utreda alla de moment som ingå i detta begrepp. Här skall blott i korthet framhållas, att förslag till arbetsvårdsorganisation för partiellt arbetsföra framlades av den statliga utredningen i frågan i mars 1946 (S. O. U. 1946: 24). Landets lungsjuka intaga en särställning i detta förslag, då de sakkunniga, bl. a. med hänsyn till denna grupps storlek och särpräglade förhållanden, anse det motiverat med särskilda dispensärkuratorer för lungsjuka. Det är alltså med andra ord ett gammalt önskemål, från vårt förbund, som här tagit sig uttryck i ett konkret förslag från den statliga kommittén.

För att ytterligare vidga ramen för denna arbetsvård gjorde likadeles den statliga utredningen i juli 1946 en framställning till regeringen om viss propaganda med upplysningsverksamhet och film för att sprida kännedom om de partiellt arbetsföras problem, och vidare har likadeles en hemställan gjorts om bl. a. inrättande av ett Arbetsträningsinstitut i november i fjol.

Som det f. n. ligger till med arbetsberedningen för partiellt arbetsföra torde de härför hittills anställda tjänstemännen ha stora svårigheter att brottas med. Bl. a. kan nämnas, att det grundläggande för deras arbete, såsom registrering av partiellt arbetsföra, arbetsträning o. s. v. äro olösta frågor inom de nuvarande åtgärdernas ram. I stort sett torde det nog vara så att arbetsberedningsassistenternas möjligheter att effektivt hjälpa de partiellt arbetsföra till rätta äro i hög grad begränsade av brist på tillräckliga resurser.

Den omvärdering av arbetskraftsproblemet, som tydligen skett i vårt land — att sysselsättande av den partiella arbetskraften inte längre är en andraplansfråga

STATLIG UPPLYSNINGSFILM

Mycket kunde säkert vara annorlunda i samhället, om olika medborgargrupper hade tillräcklig kännedom om varandras problem. Drar man fram den gamla historien om Per och Pål ur Strindbergs klassiska arkiv ha vi där den urgamla motsättningen och oförståelsen mellan stad och land i sin mest extrema utformning. Och oförståelse och motsatsförhållanden mellan människor, eller kanske rättare sagt mellan olika grupper av människor, ha vi gott om också i våra dagar trots att vi tycks ha gott om utjämnande instrument: radio, tidningspress, film o. s. v. — faktorer, som utvecklats med våldsamt fart och fört människornas liv och problem närmare varandra.

Mellan sjuka och friska, mellan den som kommer från en långvarig vistelse i sjukhusmiljö och den som lever i de friskas värld, existerar också ett visst motsatsförhållande. Här får socialpolitiken gripa in och söka utjämna de friktioner som uppstå. En samhällsvetare yttrade en gång på tal om socialpolitikens mål och innebörd, "att folk, när man är frisk, ha knappast något större spontant intresse att bidra till att bygga sjukhus, och det är knappast heller något större intresse och glädje med det hela, när man själv blivit sjuk och måste uppsöka sjukvårdsinrättningarna". Dessa, något tillspetsade, funderingar kanske säger en del om socialpolitikens svårigheter att vinna förståelse för sitt syftemål.

Vi ha på vårt sociala fält våra speciella svårigheter, och vi ha många gånger framhållit — att upplysningsverksamhet på bredast möjliga basis är en grundläggande förutsättning för allt reformarbete för de lungsjuka.

— talar för en *utvidgad* arbetsvård i enlighet med de förslag och riktlinjer, vilka här berörts.

En effektiv och allsidig arbetsvård, som tar sikte på att eliminera de hinder, som hittills gjort att de partiellt arbetsföra inte fått något ordentligt fotfäste på arbetsmarknaden, bör därför byggas upp så snart så kan ske. Grunden för arbetsvården torde vara den kurators- och arbetsförmedlingsorganisation, som här berörts i korta avsnitt.

Landets lungsjuka vänta ännu på sina kuratorer, som bebådades redan i den utredning, vilken överlämnades till Socialdepartementet år 1939 av Svenska Nationalföreningen mot Tuberkulos. Utvecklingen på arbetsmarknaden och inom näringslivet bör väl nu — om någonsin — tala för större händelser också på vårt område. Skall den skriande bristen på arbetskraft bli den murbräcka, som bryter tystnaden och fördämningarna för våra reformer? Vi vänta svar på denna fråga inom den närmaste framtiden.

Sixten Hammarberg.

Redan år 1940 framförde vårt förbund till Socialdepartementet i sitt yttrande över den utredning, som gjorts av Nationalföreningen mot Tuberkulos ang. förbättrad tuberkuloseftervård, att en upplysningsverksamhet på bred front var en av de viktigaste förutsättningarna för att ifrågasvara reformförslag skulle få avsedd betydelse för de lungsjuka.

Sålunda framhöll vårt förbund i detta sammanhang bl. a.: "Det torde alltså inte råda något tvivel om, att man här står inför ett problem, som oavvisligen måste lösas innan en effektiv lösning av de tuberkulösa arbetsproblem kan bli möjlig. Här fordras en effektiv, oavslutlig kamp mot "bacillskräcken", en kamp med upplysning och propaganda som vapen. Men för att denna skall bli effektiv och visa resultat måste alla tillgängliga resurser mobiliseras: press, radio, film. Endast härigenom kan en dylik kampanj mot bacillskräcken genomföras".

Orsaken till att vi ånyo draga fram detta problem och detta citat ur vårt yttrande är, att en statlig kommitté, "Kommittén för social upplysning" bl. a. har för avsikt att redan detta år söka få till stånd 5 à 8 sociala upplysningsfilmer, varav behovet enligt kommittén är trängande. För uppläggningsen av varje film skulle kommittén ha medverkan av representanter för vederbörande statliga organ och medborgerliga organisationer. Kommitténs ordförande är rektor Alva Myrdal och övriga ledamöter redaktör G. Johanson, fru Brita Åkerman-Johansson, riksdagsman J. Lundberg, direktörerna G. Munthe och H. Skjöld, redaktör N. Thedin och kanslichef E. Thörnberg. Hrr Skjöld och Thörnberg framhålla i särskilt yttrande bl. a. att filmverksamheten redan från början bör ges en fastare organisation och att ett halvstatligt organ, förslagsvis benämnt "Institution Svensk Socialfilm", bör skapas för denna filmverksamhet.

Det citerade yttrandet av vårt förbund gjordes, som framhållits, redan år 1940, och det är glädjande för oss att se, att den sociala upplysningsfilmen tydligen nu börjar taga fast form.

Utan att för dagen gå in på vilka områden av det sociala livet som skulle bli föremål för denna filmproduktion, eller hänge oss åt några illusioner, att de lungsjuka i denna sociala upplysningsverksamhet skulle vara ett självskrivet objekt, vilja vi dock fortfarande kraftigt understryka betydelsen av att en sådan upplysnings- och bildningsfaktor som filmen utnyttjas för att sprida kännedom om de lungsjukas problem.

Filmen har säkert stora förutsättningar att kunna klagöra skillnaden mellan sjukhusmiljön och de friskas värld, liksom de svårigheter en f. d. sanatoriepatient ställs inför då han efter långvarig sjukdom skall återknytas till aktivt samhälls- och arbetsliv. Filmen har möjlighet att levandegöra problemen, och filmen kan säkert medverka till att klarlägga många missförstånd mellan sjuka och friska människor.

Om arbetsterapi och besök på Söderby

I den pågående debatten om de partiellt arbetsföras problem har ordet sysselsättningsterapi fått en alltmera aktuell klang.

Ett ytterst intressant inlägg i denna aktuella fråga har givits av docent Erik Severin, som på uppdrag av den statliga kommittén för partiellt arbetsföra företagit en studie- och forskningsresa till U. S. A. för att ge oss rön och erfarenheter ifråga om arbetsterapi på amerikanska sjukhus och inrättningar. Docent Severin har efter återkomsten till Sverige sammanfattat sin forskning i ett häfte, vilket utgivits som bilaga till Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden (S. O. U. 1946: 65.).

Docent Severin ger i inledningskapitlet en orientering om terapibegreppet och framhåller att man i anglosaxiskt språkbruk på senare år infört några uttryck, som tyvärr sakna motsvarigheter på svenska, men som ha en rik innebörd. "Rehabilitation eller reconditioning av en sjuk eller skadad människa omfattar all slags vård, behandling och hjälp, medicinsk såväl som social, som den sjuke får, intill dess han nått högsta möjliga arbetsförmåga och social anpassning. Med rehabilitation vill man bygga över svalget mellan den dag patienten blir medicinskt friskförklarad, och den dag han åter är arbetsför." Vårt svenska uttryck "sysselsättningsterapi" är enligt docent Severin ett långt och besvärligt ord, som mest kommer en att tänka på någon sorts tidsfördriv. Occupational therapy har enligt amerikanskt språkbruk en djupare innebörd. Patienten skall använda sin tid till något nyttigt — utveckla aktivitet. Arbetsterapi motsvarar bättre dessa fordringar än sysselsättningsterapi även om det kanske låter hårdare och kärvare.

Vi tillåta oss också att teckna bakgrunden och orsakerna till denna arbetsterapi genom att ur ifrågasvarande häfte citera följande:

"En sjuk försumpas psykiskt och fysiskt blott allt för lätt, om han under en kanske långvarig sjukhusvistelse lämnas åt sig själv. Leda vid nutiden och oro för framtiden deprimerar honom. Han äter dåligt, rör ej på sig i sängen, ingenting fångar hans intresse. Detta kan inverka direkt ogynnsamt på läkningen av hans sjukdom, och vad han förlorar av spänst och vitalitet kan fordra månaders konvalescens för att reparera. Såväl i U. S. A. som i England har man mött dessa svårigheter genom att redan från behandlingens början i detalj planera den sjuknes rehabilitation. Ej en dag får han i onödan ligga överksam i sin säng. Man arbetar målmedvetet på att med hjälp av sjukgymnastik, arbetsterapi, sport och annan fysikalisk behandling snart möjligt få honom i god kroppslig kondition. På fritiden sysselsättes han med musik, goda filmer, föredrag och korrespondenskurser, som kommer honom att vända tankarna från sjukdomen och i stället gör honom utåtriktad. Många gånger vinner han på sjukhuset kunskaper, som göra honom bättre rustad att möta livets svårigheter." — — —

*

Under det att dessa amerikanska glimtar fånga vårt intresse kommer just en inbjudan till att diskutera svenska sjukvårdsproblem in på vårt skrivbord. Det är Söderby patientförening, som inbjuder förbunds-funktionärer, läkare, kuratorer m. fl. till en föredrags- och diskussionsafton ute på Söderby.

Vi förbigår den spännande bilfärden i den slöja av envis "influensadimma", som legat tung över Stockholm och dess omgivningar denna vinter, liksom inledningscermonier och hjärtlighet, som överströmmade oss vid detta minnesvärda besök på Söderby. Att mötet var "välbesökt" är ingen sliten fras i detta fall, och att intresset för alla de problem inom tuberkulossvård och eftervård, som här rullades upp, hela tiden var på "höjdpunkten", för att nu fortfarande röra oss med referentstil, är heller inga överdrifter.

Vid en liten animerad diskussion, efter all den sakkunskap, som blixtrat genom åhörarnas hjärnor under själva mötet, hade vi tillfälle att mera personligt dryfta bl. a. frågan om arbetsterapi vid sanatorierna med överläkare Bruce, förste assistent Olle Bergström och patientföreningens ordf. herr Lindström m. fl.

Att intresset för arbetsterapi är stort — inte minst bland läkarna på Söderby — finga vi belägg för. Och även om vi alla voro ense om att de amerikanska idéerna äro något för högtflygande för våra svenska förhållanden är frågan om systematisk arbetsterapi vid svenska sanatorier f. n. högaktuell. Det vill med andra ord säga, att sanatoriepatientens tid inte får "läcka ut" till ingen nytta utan bör användas till personlig utveckling och förkovran genom en allsidig arbetsterapi, som tar sikte på varje människas förutsättningar och anlag. Härvid gäller givetvis att den medicinska sidan av problemet inte förbigås och att sjukhusen inte få karaktären av arbetsinrättningar. Lokalfrågan torde emellertid ställa vissa hinder för svensk arbetsterapi. De lokaler, som stå sanatoriepatienterna till buds för detta ändamål, torde där de inte helt äro obefintliga, vara synnerligen små och oftast förlagda till källarvåningarna.

"Arbetsterapi hos oss i Sverige för tydligen en underjordisk tillvaro" var en av de diskussionsdeltagandes träffade anmärkning om sistnämnda förhållande.

Vi ha med dessa ord också velat trycka på, hur viktigt det är för oss att tillsammans med läkare och andra fackmän inom tuberkulosvården få diskutera och utreda våra aktuella problem. Säkerligen kan ur detta samarbete spira upp många goda idéer och uppslag. Patientföreningen på Söderby är därför värd ett särskilt erkännande för det sätt på vilket detta möte var upplagt och förarbetat. Uppslaget kan säkerligen kopieras av andra patientföreningar i landet.

Och till frågan om arbetsterapi — som vi bara här flyktigt snuddat vid — få vi säkerligen anledning att återkomma i större sammanhang. Det arbete av docent Severin, som här i korthet behandlats, kan anskaffas av patientföreningar och andra intresserade (kostar endast 50 öre) genom bokhandeln. Och vi vidarebe-

Fågellivet i den svenska vintern

av FOLKE RÖSIÖ

Pilfinken håller glatt till godo med vad som bjuds i matboxen.
(Foto: P. O. Swanberg.)

Svenska vintrar kan vara ganska olika. Det kan vara barvinter med relativt mycket solsken men det kan också vara så som de tre första krigsvintrarna. Fågellivet under vintern är beroende av temperatur, nederbörds- och vindförhållanden. Bland både stann- och strykfåglar förekommer variationer för olika månader och landsändar, dikterade just därav. I de fall då vintern är exceptionellt blid kan till och med annars flyttande arter lockas att stanna kvar i enstaka exemplar.

En sträng vinter jagar undan nästan allt utom mesar, vissa finkar, en del högnordiska fåglar, som dock i stort antal dra till landets sydligare delar — till exempel tallbit och snösparv — de halvtama gräsänderna kring städerna samt de flesta kråkfåglarna. Även bland dessa kan en mycket sträng vinter åstadkomma stor förödelse. Så blir fallet särskilt om våldsamma snöstormar rasa. Då dö kungsfåglar, blåmesar, trädkryparna och hackspettar i hundratal, kanske i tusental, av köld och hunger. Vinternatten är lång och kall, vinterdagen kort, allt

fordra den maning Kommittén för Partiellt Arbetsförordning ställer i sitt förord till det lilla häftet:

”Den föreliggande rapporten ger en så allsidig skildring av dagens arbetsterapi i U. S. A., att den bör kraftigt kunna stimulera till ett ökat intresse för denna viktiga vårdform och åvägabringa en värdefull diskussion rörande sysselsättnings- och arbetsterapiens utformning i Sverige”.

Solo.

för kort för insamlandet av tillräckligt med föda, som till på köpet genom isbarkbildning gjorts särskilt svåråtkomlig. Rapphönsen lider nöd, fasanerna likaså. Men då kan vi fågelvänner rädda många genom utfordring vid små fågelbord eller genom iordningställande av skyddade och från snö barskottade matplatser på fälten eller i skogskanten.

Det händer även att enstaka exemplar av annars flyttande arter envist håller sig kvar även sådana ogästvänliga vintrar. Detta gäller till exempel svanorna, ej blott sångsvanen, som kommer från höga Norden och stannar till exempel i Öresund. Utan även knölsvanen, som i små flockar ofta troget återkommer till öppna vatten i städers och samhällens närhet, där de får både skydd och mat. En annan fågel, den lilla älskliga koltrasten, som på ett halvsekel alldeles ändrat vanor och blivit trädgårdarnas och parkernas behagfulle förste-musikant, har lagt sig till med en anmärkningsvärd vinterhärdighet. Det tycks vara mest äldre hannar, som visar en sådan kärlek till sitt en gång utvalda tillhåll. Men de blir ju också i regel på allt sätt hjälpta och omhuldade.

En vacker, solig barvinter är tämligen sällsynt. Men kommer den, behöver man inte hysa bekymmer för sina vingade vänner. Den kan vara både kall och marken hårdfrusen utan att det gör någonting, ty det uppväges av många klara, soliga dagar och frånvaron av stormar och rusk. Ingen vinter ger dock samma väder från början till slut, det kan t. o. m. bli en månad av vardera slaget. Om januari då är torr och solig sätter både talgoxen och entitan i gång med sina värläten så snart solen börjar sticka litet och skatan — ja, hon börjar bygga på sitt bo! Det är inte bara en sägen att hon börjar därmed på självaste juldagen, sånt händer. Är vintern vacker

Ett fruset kaj-herrskap försöker få litet gratisvärme.
(Foto: P. O. Swanberg.)

Den mindre hackspetten syns inte så bra, men hörs desto bättre.
(Foto: Harald Olsson, Alingsås.)

Känns han igen, vår "luftråtta"? Förstädernas vanligaste fågel,
gråsparven.
(Foto: Harald Olsson, Alingsås.)

börjar hon alltså mycket tidigt pyssla med boet och håller på därmed i repriser under månader. Men inte bara skatan och talgoxen visar särskild livaktighet, det gäller också de andra, mesarna och deras släktingar: blåmes, kärmes och nötväcka. Men det kan bli bakslag i form av en bister och snörök februari och då blir det ofta stor fågeldöd.

En mild, t. o. m. vacker höst är ju ingen sällsynthet i mellersta och södra Sverige och en sådan har sin särskilda tjustning genom att många fåglar då lever ett rikt flockliv och fåglar i flock är något som ger landskapet liv, även om det är lågt och grått i himmelens tak. Bofinken uppträder då i väldiga svärmar på stubbåkrarna och har gulsparvar i sällskap. Lärkan dröjer också en sådan höst rätt länge kvar i flock. Det är vackert med dessa lärkflockars silverglimmer i sin bågiga och litet ryckiga flykt. Genom trädgångarna drar grönsiskflockar. Men där och i ilsna flykt över fälten drar också rovriddare, sparvhökar, som nu lever kräseligt på kramsfågel.

Under år då våren kommer mycket tidigt, i slutet av februari, eller så, brukar kajan, om hon varit borta, bli den första att spräcka rymdens köld med sitt förlösande kackel. Men snart kommer också en och annan enstaka lärka, pionjär från närmast söderut övervintrande flock och flyger upp från fältet med en kort drill. Kanske är då ej ens all snö borta och marken ännu frusen. De flesta av dessa fåglar går nog också under. En del vattenfåglar följer iskanten både mot söder och norr: kricka, knipa, brunand — och de klarar sig gott bara de finner öppet vatten. Med saknad ser vi de flesta av dem redan några dagar efter första islossningen draga vidare mot norr. När senare den tidiga våren något stabiliserat sig kommer stare och bofink — men då är det inte längre vinter, knappast ens vinterhalvår.

På sätt och vis är det ett större nöje att röra sig i skog och mark om vintern än annars — med undantag väl ändå för våren. Bortses från ytterligheter i ena eller andra avseendet, tar man sig om vintern lättare fram i terrängen. I barrskogen är ljuvligt att skida genom buktande, djup, obanad snöfäll. Däröver en stå granarna stilla, snötyngda. Korsnäbbar lockar eller sjunger, mesar piper, kungsfåglar och trädkrypare sisar. Kanske kan man också få uppleva sensationen att skåda korsnäbbens nykläckta ungar, skyddade inom boets decimetertjocka väggar och ibland under ett provisoriskt tak mot februaris vinterköld. Kören av mespip i hundrade variationer kommer från flockar av talltita, talgoxe och någon gång blåmes. Till dem sälla sig ej sällan trädkrypare, kungsfågel och hackspett, vilken senare i så fall uppträder som hela bandets anförare. En nötskrikas sträva skrän ljuder plötsligt i skarp dissonans mot den spröda messymfonin — men vacker är fågeln själv. Det flammar till av rött och blått och svart och vitt där hon dyker förbi mellan granarna.

Kommer man ut i hagmark verkar kanske landskapet litet grått och risigt vid denna årstid. Men de välsignade mesarna, de högljudda och muntra nötväckorna, de lustiga hackspetterna sätter i alla fall liv i också det landskapet. Det är sannerligen en välsignelse med just dessa vinterfåglar i vår natur. Hur övergiven skulle den ej annars verka med dessa stumma, nakna träd, sträckande grenarna som i uppgivelse mot en grå himmel! Bland mesarna äro de rastlösa stjärtmesarna, den allra minsta lilla kärmesen och familjens överhuvud talgoxen, med sin gelike blåmesen, de för terrängen mest typiska. Hackspetterna representeras främst av grönölingen men lilla hackspetten förefaller att vara vinterhärdigare än både storebror och den gröne. Björktrasten dyker också upp i små flockar.

I den mera öppna terrängen, där kanske ett vattendrag drar

Stockholms stad bygger 45 småstugor för TBC-sjuka

Bostadsbristen är överallt i landet synnerligen svårartad och detta gäller i alldeles särskilt hög grad de lungsjuka. Att något måste göras för att i görligaste mån övervinna svårigheterna ha myndigheterna överlag klart för sig, ävensom att saken är av mycket brådskande natur.

För Stockholms stads vidkommande har nu ett förslag till frågans lösning tillstyrkts av drätselnämnden, i det att av de 450 småstugor som ingår i årets byggnadskvot, 45 skola uppföras av entreprenörer och överlåtas till tuberkulossjuka. Drätselnämnden har även framhållit nödvändigheten av att dessa småstugor icke koncentreras till viss plats utan spridas inom olika bostadsområden.

Avsikten är att de 45 stugorna skola ställas till förfogande för sådana tbc-sjuka, som ha familjer och icke själva är i stånd att delta i byggnadsarbetet. Arbetsföra lungsjuka, som så önska, kan genom anmälan till småstugebyrån erhålla samma förtursrätt till tomter för småstugor som tillkommer barnrika familjer. Icke smittförande lungsjuka skall också beredas bostäder i sådana subventionshus, som uppföras av de kommunala bostadsbolagen.

Men även för andra grupper turberkulossjuka planeras omfattande åtgärder för bostadsbristens avklarande. Ett speciellt hotell för ensamstående smittförande, som tillfälligt saknar bostad och två bostadshus, avsedda som stadigvarande bostäder för sådana sjuka, ingår även i dessa planer.

fram och en någon liten sjö ligger och stirrar med sitt isiga öga, tar vintern herraväldet på ett bistrare sätt mera än i storskogen till och med. Endast bäcken eller ån påminner om liv och rörelse. Särskilt i snödräkt verkar den flacka terrängen fullkomligt död, livlös och stelnad. Men på sjöisen eller längs åkanten stegar en och annan kråka, snokande efter något ätbart, lurande på någon nyfiken sork eller mus. Och där strömmen är som stridast och vattnet längst håller sig öppet kan en strömstare hålla till, idkande sitt originella fiske i de iskalla böljorna. Numera häckar den ej sällan även i mellersta och södra landsändarna men många komma från Norrland bara på vinterbesök. Den lever av små insekter, särskilt kräftdjur, som den fångar i strömmen, och konkurrerar sålunda ej med de gräsänder, som till äventyrs också här finner föda i bottenslam och ännu gröna växtstjälkar.

Hemma i staden eller samhället, i byn eller på gården, där det tidigt blir varligt om solen skiner finns en del fåglar, i varje fall ett visst individantal, vilka liksom givit sig bebyggelsen i våld och kunna vara den trogen året runt, oberoende av artens vanor i övrigt. Koltrasten har vi rena nämnt. Skatan och i ännu högre grad kajan har ökat och trängt på starkt som stadsfåglar — men också fiskmåsen, i kuststäderna. Mesarna med släktingar får vi åter tillfälle nämna, likaså gulsparr, domherre, grönfink, gråsparv och pilfink och dessa är det också som fröjda öga och sinne vid fröautomaten och fågelbordet.

Att det är iskallt i vattnet bekymrar strömstaren föga.

I den snötynghda skogen utgör nötskrikan en vacker färglick.

Skatorna — betydligt vackrare än sitt rykte — klarar sig i alla väder och i strängaste kyla.

Madeira- jul med sol, blom- doft och fyrverkeri

Men på nyåret
festar hela
Funchal

Hela Funchal tedde sig som ett sprakande fyrverkeri under nyårsnatten.

Jag kan inte förstå dessa människor, som säger att det är så förfärligt lätt att skriva. Ett brev, en tidningsartikel, det skriver du snart, det är ingen konst för den som har gåvan, heter det. Det är naturligtvis alltid sådana som själva ej skriver mer än det absolut nödvändiga. Här har jag nu suttit nära en timme framför några vita pappersark och lekt med min reservoarpenna i väntan på den Lidnerska knäppen. Det räcker nämligen ej att vara född pratmakare och kunna uttrycka sig på hygglig svenska.

Med hjälp av kortfattade dagboksanteckningar — det är inte bara romantiska skolflickor som för dagbok — skulle jag kunna ge en ganska uttömmande resumé över de senaste månadernas händelser, men det kan knappast intressera en större allmänhet. Vädret däremot är ett mycket gångbart ämne. I mitten av september genomlevde vi en veckas fruktansvärd hetta, som vi sent skall glömma. Det var östan, ökenvinden från Sahara, som gjorde sin årliga visit på Madeira. Pulsen i tillvaron liksom avstannade, men bommade till fönster och dörrar och sökte sig till husets svalaste rum, låg där utmattad i en vilstol och förbannade den ovälkomna gästen. Hjärnan smalt och organismen kom i olag. Vid följande vägning blev det katastrof, och vi förlorade samtliga ett eller annat kilo, som vi svettat av oss. Resten av månaden ägnade vi åt att kurera våra dåliga magar. Maten försämrades oroväckande och vi klagade, varpå stämningen en tid var rätt laddad. Utlösningen blev negativ. Problemen är desamma var man är.

Oktober kom med hösten, regn och blåst, men också många vackra dagar med violetta skuggor över bergen och luft som kristall. Natten mellan den 5 och 6 återgick vi från sommartid till

Kallelse till förbundsmöte.

De Lungsjukas Riksförbunds medlemmar kallas härmed till förbundsmöte i Stockholm den 3—5 juli 1947.

Lokal: HSB, Fleminggatan 39.

normaltid, varför jag fick börja lyssna på svenska 7-nyheterna redan kl. 5. Månaden var späckad med storpolitiska händelser, och måltidskonversationen ägnades vanligen åt diverse upplyftande ämnen, såsom dödsdomarna i Nürnberg och den misslyckade och följaktligen bagatellartade revolten i norra Portugal. Månadsslutet blev för mig personligen särskilt minnesvärt genom att läkaren vid undersökning meddelade, att det goda resultatet av sju månaders vistelse här börjar komma till synes inombords.

Den 1 november, Alla Helgons Dag, firade jag genom att äta mig sjuk på stekta kastanjer. Tre dagar senare kom Svenska Lloyds "Saga" med ett par hundra svenska turister ombord, den första turistångaren som uppsökte Madeira efter krigets slut. Det kom en doft ifrån den fina världen, och många sköna pund och kronor hytte ägare. Och det behövs, ty på turisterna beror Madeiras välstånd. Restauranger, som varit stängda hela kriget, öppnades nu, oxslädarna uppenbarade sig igen, och broderade dukar, som ej blev sålda 39, letades fram ur lagren. Kommersen var livlig och den belåtenhet, som efteråt kom till synes i tidningarnas ledare, var säkerligen befogad. Att jag såsom svensk utnyttjade tillfället till en helafton i staden tänker jag ej förneka, men jag hänför det till mitt privatliv. Någon hänsyn bör man ju ta till sänkliggarna som till äventyrs läser detta.

Sedan blev det kallt och ruskigt, och man låg länge och gärna och läste ivrigt allt man kunde komma över. Den elegante Fernando skrevs ut och ytterligare två förberedde sin avfärd, samtidigt som de framlade sina hypoteser om hur det skulle bli för den unga Cecilia och mig att vara ensamma. Vi å vår sida förhöll oss avvaktande, men jag var nog en smula orolig. Den unga damens temperament är oberäkneligt som ett aprilväder. Och jag har aldrig visat prov på någon talang som väderspåman.

Årets sista månad bjöd på konstant vackert väder, och det enda som i någon mån förmörkade horisonten var den skugga julen kastade framför sig. Ensam är stark, kan så vara — men jag föredrar att vara svag i sällskap, åtminstone under julen. Man kan vara mycket ensam på ett stort sanatorium, även om
(Forts. å sid. 27.)

Ragnar Hagelfeldt:

Färska jordgubbar mitt i vintern

Snabbfrysningen bevarar vitaminhalten lika hög som hos nyplockade bär

För den som vill glänta på plånboken litet mer än vanligt, behöver njutningen att äta färska jordgubbar och hallon mitt i vintern inte saknas — tack vare den numera mycket populära konserveringsmetod som går under namnet snabbfrysning. Med tanke på de häpnadsväckande framsteg som gjorts på detta område, torde man med säkerhet kunna förut säga, att de ännu vanliga arbetssamma och tidsödande konserveringsmetoderna inom ej allt för lång tid kommer att försvinna. I Amerika, som även i detta hänseende är ett föregångsland, har tusentals frysanläggningar vuxit upp, icke bara i de större städerna utan även på landsbygden.

I dessa anläggningar kan kunderna få sina livsmedel frusna och där finns frysfack till vilka kunden själv har nyckeln och där han kan lagra de frusna produkterna till de skola användas. Varje sådant frysfack rymmer 100 kg varor. Även en del hyreshus har utrustats med central frysanläggning för hyresgästernas gemensamma bruk. Livsmedelsbutiker för färdiglagad mat har redan introducerat snabbfrusna färdiga rätter som blivit mycket populära.

Konservering av livsmedel genom frysning är ingen ny företeelse. Kött, frukt och grönsaker har i årtionden transporterats i kylvagnar eller med fartyg, utrustade med kylanläggningar, från den epa världsdelen till den andra. Men frysningen har då skett i ett långsammare tempo än vad nu är fallet.

Vid vanlig frysning av ett vattenhaltigt ämne, som exempelvis blåbär, sjunker temperaturen stadigt ned till -1° . Mellan -1 och -4° går det långsammare, beroende på att vattnet då kristalliserar ut sig till is, varigenom värme frigöres och frysningen fördröjes. Ju långsammare frysningen sker, desto större blir iskristallerna. Dessa spränger sönder bärens cellväggar, vilket har till följd att saften med alla dess näringsämnen rinner bort och bären mosar sig när de tinas upp. Vid snabbfrysning blir iskristallerna så små att de icke nämnvärt förmår skada den fryssande varan.

Färskt och gott mitt i vintern. Särskilt hallonen äro omöjligt att skilja från de finaste färska.

Moderna anläggningar hos Kooperativa Förbundet.

En av de modernaste snabbfrysningsanläggningarna i Sverige är Kooperativa Förbundets Fryslager i Stockholm. Dit styrde vi stegen sedan vi försiktigtvis paltat på oss några hemstickade ylletröjor och med extra tjocka bottnar försedda skor. Åtgärden visade sig välbetänkt, vi fick nämligen snart göra bekantskap med en god imitation av en första klassens polarstorm. För att öka fryshastigheten genom det kritiska stadiet mellan -1 och -4° användes nämligen fläktar, som bringar den till -40° avkylda luften att cirkulera med en hastighet av 15 meter i sekunden genom kylrummen, eller snabbfrysboxarna, som de kallas på fackspråket.

Vid vårt besök var det bara kött som var under frysning. Bären och grönsakerna låg sedan flera veckor i lagerrummen, färdiga att vid behov distribueras.

— I lagerrummen är det "bara" 18 till 20 minusgrader, förklarade vår ciceron, ingenjör Palm.

Vi kunde dock faktiskt icke känna någon skillnad; kylan hade vid det här laget trängt ett långt stycke in i märgen på oss och andedräkten stod som moln. I taket och på de tjocka rören som löpte utefter väggarna lyste iskristallerna bländvita. Runt omkring stod rader av wellpappkartonger innehållande 1-liters förpackningar med jordgubbar.

— Jordgubbar anses ju vara finast och är populärast, upplyste ingenjör Palm. Därefter kommer hallon och blåbär. Beträffande själva den naturliga smaken tordë hallonen stå främst. Lagom upptinade kan de absolut inte skiljas från de färska.

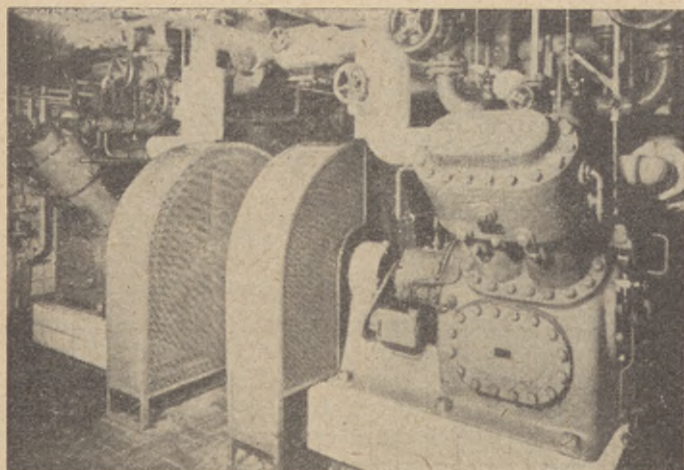
Vi passade på att närmare undersöka innehållet i en av förpackningarna. En stenhård, snöaktig klump med rödaktig anstrykning. Kanske såg vi en smula missträknade ut, ty vår ciceron skyndade sig att förklara:

— Alla bär infrysas i sockerlag. Härigenom bevaras bärens naturliga saftighet, som eljest skulle avdunsta vid frysningen. Sedan bären på vanligt sätt rensats fylls de på parafinerade

I det här jobbet behöver man vantar och mössan neddragen över öronen året om.

En del av kylmaskineriet.

pappkartonger. Därefter övergjuts de med sockerlag och förpassas till frysboxarna. Grönsaker doppas före frysningen i kokande vatten i cirka en halv minut. Detta förfarande — som kallas blanchering — har till ändamål att oskadliggöra vissa enzymer som är verksamma även vid den låga temperaturen i lagerrummen och som eljest snart skulle förstöra varorna. Efter frysningen går varorna direkt till lagerrummen. En mycket viktig sak är att varan vid distributionen transporteras i kylvagnar med samma låga temperatur som lagerrummens och att detaljhandlaren slutligen säljer varan till konsumenterna från frysbox — med -15° temperatur.

Den största fördelen med snabbfrysningemetoden, fortsätter ingenjör Palm, är att vitaminhalten i såväl grönsaker som bär, som tas nyplockade och snabbfrysas, är högre än i dem man själv lagar till sedan de legat på torget en hel dag. Snabbfrysningen bevarar C-vitaminhalten oförändrad i årtal. Med de läckra, aromrika frukter och grönsaker som våra egna trädgårdsodlare frambringa torde Sverige kunna bli ett framtidsland med goda exportmöjligheter på området, slutar ingenjör Palm.

Djurkroppar i långa rader snabbfrysas.

Den stora trattskevlingen — tuberkulosens fiende

Av mykologen BENGTT CORTIN

Att det inom Clitocybe-släktet — d. v. s. trattskevlingarna — mähända finns en art, som kommer att bli revolutionerande på det medicinska området — se där en god nyhet på det mykologiska gebitet. Professor Charles Hollande vid MontPELLIERS universitet i Frankrike har nämligen lyckats att utvinna ett ämne, som han kallar clitocybin, ur den stora trattskevlingen (*Clitocybe gigantea*), även kallad jättetrattskevling. Professor Hollande är övertygad om, att han i detta ämne funnit det definitiva botemedlet mot tuberkulos. Ej mindre än 36 år av sitt liv har han med hängivenhet ägnat åt tuberkulosstudier, därav 10 på vårdanstalter för lungsjuka.

Sådan ser han ut, jättetrattskevlingen.

Den stora trattskevlingen, som växer på alpängarna i Vercors i Frankrike, kommer troligtvis att bli föremål för odling — om nu detta låter sig göra. Här i Sverige är den ganska vanlig och detta hoppas vi ska lova gott för framtiden. Arten anträffas ofta vid vägkanterna, på ängsmarkerna och även i skogsbrynen, där den gärna växer radvis eller i stora "häxringar".

Jättetrattskevlingen framkommer redan i juli månad och finns sedan t. o. m. septembers utgång. Den 19 september 1937 upptäckte jag vid Laggars i Hallstahammars-trakten en äng, som var aldeles översäddad med jättetrattskevlingar; däribland förekom flera imponerande svampbjässar. I Dalarna har jag sett jätteanhopningar av denna svamp, särskilt i Rättviksbygden, där arten uppträder år efter år på Siljansborgs ägor och den därtill belägna Märgården. På den senare platsen anträffade och uppmätte jag den 5 september 1940 ett jättetrattsexemplar med en 39 cm:s hattdiameter.

Till vägledning vill jag berätta litet om svampens utseende. Jättetrattskevlingen är helt och hållet vitaktig eller som äldre
(Forts. å sid. 16.)

Erik Johansson:

Europas störste sabotör

När journalfilmerna visades från kung Haakons hemkomst till Oslo, så lade man bland annat märke till den öppna bil, med vilken kungen gjorde sin färd till slottet. I bilens baksäte satt kungen själv och kronprinsessan Märtha. I framsätet satt en vitbehandlad chaufför och en löjtnant klädd i battle-dress. Officeren tittade sig oupphörligt omkring. I knät hade han ett maskingevär, osäkrat och klart. Mannen var beredd att ge eld så fort han fick se något som verkade misstänkt. Ingen skulle få göra hans kung något illa.

Vem var nu denne norske löjtnant? En vanlig officer, säger kanske någon. Ånej — han var en av det gångna norska krigets märkligaste män. Tyskarna hatade honom värre än pesten. De skulle gladeligen ha gett hundratusentals kronor för att få honom fast — fast död eller levande. Gestapo- och hirdmän jagade honom. Han kom fast bara en enda gång. När han då skulle försöka rymma från tyskarna gjorde han ett jättehopp ut genom mörkläggningsgardinen och fönsterrutan och hamnade på marken. Det var ett hopp från andra våningen. Han blev naturligtvis svårt skadad och hamnade på ett sjukhus där det dag och natt satt bistra gestapomän och vaktade utanför dörren till hans sjuksal. Men läkare och sjuksystrar var på hans sida. En natt firades han i all stillhet ned med ett rep, kom i nattskjortan ut på gatan där hans vänner väntade med en bil. Och så var han klar för nya aktiva insatser i Norges frihetskamp.

Mannens namn är Max Manus. Det är inte lätt att komma i kontakt med honom. Han tillhör inte dem som går omkring på gator och torg och skriker ut om sina egna märkliga bedrifter. Tillsammans med en annan ung man har han på Karl Johans gate i Oslo startat en firma som säljer kontorsmaskiner. Och genom en god väns förmedling fick jag där kontakt med honom. Han är en ljus, blåögd, typisk norsk gutt i trettioårs-åldern. Inte kunde väl han göra tyskarna något illa? Men det var just vad han gjorde. Han sänkte eller förstörde 200 000 ton värdefullt tonnage för tyskarna. Han sprängde flygplansfabriker i luften och förstörde namnkartoteket i arbetstjänstens lokaler. Han ville vid ett av Goebbels besök i Oslo spränga den tyska propagandaministern, Terboven och Quisling i luften. London avrådde — risken för fruktansvärda repressalier var allt för stor, ansåg man i London.

Max Manus gick till sjöss redan som 14-årig pojke. Efter många års färder hamnade han i Sydamerika, där han arbetade på olika plaatsler. Efter ett malariaanfäll måste han åka hem. Läkarna ansåg inte att hans fysik stoppade för Sydamerikas klimat. Han kom hem till Norge strax innan världskriget började. När finska vinterkriget var ett blodigt faktum blev Max Manus som så många andra fångad av slagordet: Finlands sak är vår sak. — Snart nog låg han i 40 graders kyla i en skyttegrav på Sallafronten. Nu var han sergeant Max Manus. Kriget i Finland tog slut och den 9 april 1940 stod de norska krigsfrivilliga redo att på kaserngården i Torneå avtackas och avmönstras. När de stod där fick de plötsligt besked om att tyskarna ryckt in i Norge och Danmark. Kriget var inte slut för dessa norska krigsfrivilliga. Nej, nu började det på allvar.

Max Manus i flygaruniform efter fredsslutet.

Max Manus och hans män deltog i striderna mot tyskarna i Sydnorge. Så kom kapitulationen där och han och hans män försökte ta sig norrut. De hann inte dit. Den totala norska kapitulationen kom. Och så gick Max Manus och hans män defenitvt under jorden.

Det skulle föra för långt att återge allt vad Max Manus har att berätta. För att ta ett exempel: när han och en av hans kamrater skulle sänka det tyska transportfartyget Monte Rosa måste de ligga i fyra dygn under Amerikalinjens kaj innan fartyget kom in i hamnen. De hade med sig varsin Wodehouse-roman, torrskaffning och en flaska konjak. Omsider kom fartyget in. De satte sprängladdningar på den och dagen därpå var Monte Rosas öde beseglat. Många skildringar av liknande slag kan Max Manus rada upp.

Manus och de flesta av hans medhjälpare fick sin "sabotörsutbildning" i England. Vägen dit gick via Sverige, Ryssland, Afrika och Amerika. I utbildningen ingick praktiskt taget allting. De blev sprängämnesexperter, radiotelegrafister och jiu-jitsumästare. De utbildades även till fallskärms hoppare. Resan till England hade tagit fyra månader i anspråk. Resan hem till det av tyskarna besatta Norge tog endast fyra timmar. Flygplanen med kurirer och sabotörer gick punktlig som klockor. Max Manus och hans närmaste medhjälpare de första åren — Greger Gram, som senare sköts av tyskarna — dalade med fallskärmar ned i en skog några mil utanför Oslo. De trampade åter norsk mark.

Ett av de största arbeten Max Manus utförde var sänkningen av slavskeppet Donau och transportångaren Rolandseck. Om detta får han själv berätta direkt:

— Tyskarna hade ett stort transportfartyg som hette Donau, börjar Max Manus. Fartyget var på 17 000 ton och gick fram och tillbaka mellan Norge och Tyskland, som om de allierade inte skulle ha ägt varken ubåtar eller flyg. Gång på gång ryk-

Donaus baneman framför vraket vid Dröbak.

tades det att Donau var satt ur spel. Men ryktena talade inte sant. Fartyget kom och gick som ett urverk. Och för oss "sabotörer" var det minsann inte roligt att höra folk säga: Där går den där förbannade turbåten igen. Varför kan inte engelsmännen göra slut på den?

Men så en dag kom vi underfund med hur vi skulle komma åt Donau. En god vän till mig, elektriker Kåre Halvorsen som arbetade på Amerikalinjens kaj, talade om för mig att på sydändan av lagerhuset fanns en liten varuhiss som aldrig användes. Kåre hade kört upp hissen ett stycke, krupit in i hisstrumman och där slagit ett hål i betonggolvet. Detta innebar att vi fick en rejäl och bra väg direkt ned till vattnet.

Och så började vi förarbetet. Vi skaffade en gummibåt från Sverige, gjorde i ordning sprängladdningarna, plockade fram lagret av handgranater, maskingevär och allt annat som behövs för ett arbete av denna karaktär. Allt lastades in i en varuvagn och vi körde sedan lugnt och stilla ned till Amerikalinjens kaj. Jag var väl medveten om att det inte skulle bli lätt att komma förbi vaktposterna. Men vi ordnade det så att strax efter oss körde en lastbil, vars chaufför signalerade ideligen, ideligen. Den tyske vaktchefen blev otålig och kastade sig över lastbilschauffören, som dock hade alla sina papper fullt klara. Vi kom förbi oantastade, körde fram till varuhissen som Kåre kört upp på önskvärt sätt, lämpade in grejorna och åkte sedan lugnt och

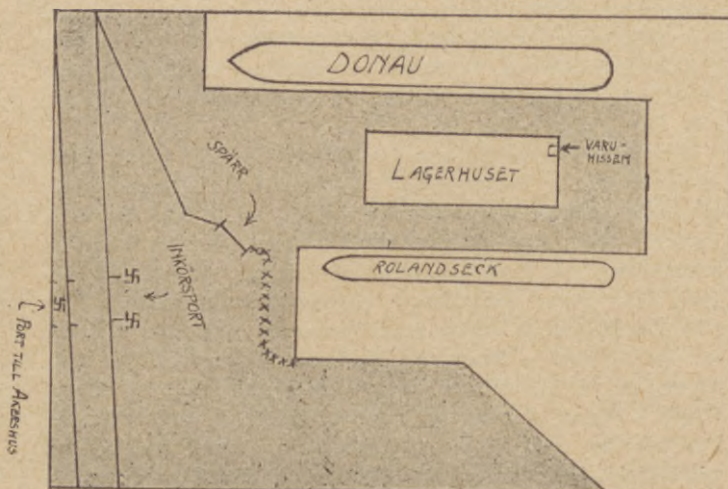
stilla ut därifrån. Den första delen av vårt arbete var klart och vi hade slagit in en första spik i Donaus likkista.

Denna del av arbetet var klart redan i december 1944. Nu hade vi bara att vänta på att Donau skulle komma in i Oslos hamn. Och den 15 januari fick jag besked om att nu var fartyget på väg in. Nu skulle det ske. Greger Gram var vid denna tid borta. Han hade överrumplats och skjutits av tyskarna. Nu hade jag en ung pojke, Roy Nielsen, som senare också blev skjuten, vid min sida. Det var vi två som skulle göra arbetet. Vi klädde oss väl, tog overalls över vår battledress och cyklade sedan ned till Amerikalinjens kaj. Vi lyckades komma förbi vakterna och kom fram till varuhissen, som Kåre även nu kört upp på önskvärt sätt. Jag sade till Kåre att han skulle släppa ut oss om ungefär två timmar. Så kröp vi in och den sista delen av vårt "arbete" på Donau började.

Vi plockade fram handgranater och gjorde våra maskingevär i ordning. Blev vi störda så skulle vi göra det hett om örönen på inkräktarna. Så blåste vi upp gummibåten och plockade den full med sprängladdningar, handgranater och maskingevär. Vi var rustade som en vapenfabrik. Sedan fick vi ett helvetes slit för att komma fram till fartyget. Jag plumsade i vattnet ideligen. Och undan för undan måste jag i vattnet för att bana väg för gummibåten. Jag var nämligen rädd för att de skarpa isblocken skulle skära sönder den. Och då var det bättre att bli våt än att riskera hela arbetet bara av den orsaken att båten skulle bli trasig och sjunka. Vi lyckades så småningom komma fram till fartyget och så kunde vi då äntligen börja arbetet.

Jag plockade fram den första sprängladdningen och skrev med rödkrita på den: Med hilsen fra kung Hakon. Jag var väl medveten om att vattnet skulle skölja bort min hälsning — men den tiden den sorgen. För säkerhets skull ristade jag med min kniv in ett signum: "H VII". Tyskarna skulle minsann få veta med vem de hade att göra. Och så fäste jag sprängladdningen vid en lång stång, som jag förde ned i vattnet. Jag kände hur sprängladdningen på magnetisk väg sög sig fast vid fartygssidan. Allt som allt placerade vi tio sprängladdningar på fartyget. På varje sprängladdning, som var tidsinställd och skulle explodera efter bestämd tid då fartyget befann sig mitt ute i havet, ristade vi in hälsningar — från kompani Linge, från Oslogänget, från Roy och mig själv. Arbetet var klart. Nu snart skulle Donaus ödestimma slå.

(Forts. å sid. 20.)

Schematisk skiss över hamnområdet i Oslo.

Bernh. Bengtson:

MARTYRERNA FRÅN TOLPUDDLE

Ett dystert kapitel ur klass-stridernas historia

Gammalt slott i Dorsetshire.

Den första lantarbetarefackföreningen i världen tillhör Englands sociala historia — och utgör samtidigt ett av de mörkaste bladen i arbetarrörelsens historia.

Under förra hälften av 1800-talet gjordes spridda försök att organisera olika arbetargrupper i England. Industrialismens tidsålder hade börjat, eländet bland arbetarna var fruktansvärt. Men de först spirande fackföreningarna var dömda till undergång. Helt enkelt därför att det i England då ännu icke fanns någon försämringsrätt för arbetare. De som försökte organisera sig och framställa krav till arbetsgivarna betraktades som revolutionärer och brottslingar och behandlades därefter.

År 1834, tre år före drottning Victorias tronbestigning regerades England av en tory-ministär under den reaktionära lord

Melbournes ledning. Han förföljde hänsynslöst varje ansats till organisation bland arbetarna. Man kan tänka sig hans vrede då han en dag ovannämnda år fick rapport om att ett 30-tal jordbruksarbetare i byn Tolpudde i Dorsetshire sammanslutit sig i en regelrätt fackförening, vars styrelse, bestående av 6 personer, uppvaktat godsägarna med vissa krav, bl. a. bättre naturaförmåner och den kontanta lönens höjande med 1 shilling pr vecka. Lord Melbourne gav genast order om att styrelsemedlemmarna skulle häktas och åtalas för "revolutionär verksamhet".

Så skedde också. Några dagar därefter häktades de sex jordproletärerna, som åtagit sig att föra sina kamraters talan. Dessa var bröderna George och William Loveless, Georg Tinton, Henry Batney, Edvard Fardiddle och James Gosty. Domaren, baron

Williams, frågade dem om de visste att de brutit mot lagen genom att sammansluta sig i en "criminel union". Det var William Loveless som svarade för sina kamrater. Han synes ha varit den mest intelligente och talföre av dem, och han höll ett glänsande försvarstal, som slöt med följande gripande ord:

— Herr domare, om det finns en lag som förbjuder fattiga människor den rätt, som tillkommer de rika, nämligen att bilda föreningar, så är denna lag en skam för England och ett hån mot Gud. Våra godsägare och arbetsgivare har rätt att bilda så många föreningar de önskar. Vi är inga brottslingar, vi är hederliga och rättskaffens jordbruksarbetare. Vi har icke skadat någon människa, icke förstört någon egendom, icke trotsat någon myndighet. Vi har sammanslutit oss för att om möjligt åt oss utverka drägligare förhållanden, att rädda oss själva, våra hustrur och barn, från djupaste elände och svält.

Förstrött lyssnade den ädle baronen och hans medsittare i domstolen till dessa utläggningar av den anklagade. Till hans försvarstal togs ingen hänsyn. De sex anklagade lantarbetarna dömdes till sju års deportation till Botany Bay, den engelska straffkolonin i Australien — ett jordiskt helvete!

En sådan dom kan synas nutiden häpnadsväckande grym och obegriplig. Man må betänka att de dömda icke gjort sig skyldiga till någon brottslig handling i nutida mening. De hade icke ens hotat med eller förberett strejk för att stödja sina krav. Men i det dåtida England med dess rent medeltidsmässiga lagar väckte denna dom ingen särskild uppmärksamhet, varje dag dömdes människor antingen till döden eller till deportation för brott mot lagar, om vars existens de knappast var medvetna.

Den 24 maj 1834 inskeppades de sex dömda på ett fartyg, som skulle föra dem på den långa resan tvärs över jordklotet. Fartyget var ett stinkande helvete, och de sex och deras olycks-kamrater led fruktansvärda kval under den månadslånga sjöresan. Framkomna till Botany Bay sattes de i hårt arbete under överinseende av råa fångvaktare, som flitigt trakterade dem med piskan. Klimatet var glödande, och om nätterna instängdes fångarna i burar med järngaller.

Många av de arma männen dog som flugor, men de sex lantarbetarnas kraftiga fysik och vana vid hårt utearbete räddade dem från de fysiskt klenare kamraternas öde.

Under tiden hade vissa liberala element i England börjat en agitation för benådning av de sex "martyrerna från Tolpuddle". Denna agitation har frukt. I juni 1836 nåddes de av budskapet att de benådats, och ett par månader senare var de hemma igen, för hela livet märkta av sina lidanden i det jordiska helvetet Botany Bay — denna skamfläck för det stolta England, vilken avskaffades först 20 år efteråt.

På förekommen anledning

få vi påpeka att korrespondens rörande De Lungsjukas Riksförbund eller Tidskriften Status icke bör adresseras till någon av Förbundets funktionärer personligen utan till Förbundet, resp. tidskriften.

DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUND.

Den stora trattskevlingen...

(Forts. fr. sid. 12.)

med en något sämskfärgad hatt, som kan bli inemot 30 cm i bredd. Vanligen är den mindre — omkring 10 till 15 cm. Dess mitt är navellikt insjunken, varför svampen (också mycket tack vare de nedlöpande skivorna) har ett trattliknande utseende. Hattkanten är vanligen något vågig samt färad.

Foten är kort och tjock och tämligen seg. Skivorna sitter tätt och kan lätt lösgöras från hattkottet. Det senare är vitt och fast och kan upprispa i långa tågor från fotbasen ända till hattkanten.

Smaken hos denna svamp är stark och fyllig och lukten angenäm, närmast påminnande om nymalet mjöl. Först vid kokning framträder den egendomliga cyanvätetanken (eller måhända clitocybinet?), en doft som svampen är ensam om och som alltså kan vara till värdefull examineringshjälp.

Den stora trattskevlingen är helt ofarlig och behöver ej förvällas, endast befrias från skräp. Den styckas sedan i bitar och får hamna direkt i stekpannan.

Vid svampjakten bör emellertid ihågkommas, att svampen lätt undermineras av svampätande insekter, varför man helst bör koncentreras på de nyuppkomna svampmättingarna. Lägg också på minnet att svampen har några otrevliga dubbelgångare bland de vita riskorna. Dessa senare avslöjas emellertid lätt: vitriskorna är nämligen mjölksaftförande svampar som har lätt brytbart kött — inte tåligt som hos "jätteratten" — och de förekommer inne i skogarna, inte på ängsmarkerna. F. ö. har vitriskorna en brännande smak, varför det räcker med att avsmaka den rå svampen. Vitriskorna äro icke giftiga utan matdugliga efter förvällning.

Alldenstund jättetrattskevlingen är tämligen allmän här i landet, är det väl sört för oss svenskar. Bara nu professor Hollande inte blott är lovande utan också... hållande.

En tid efter sin hemkomst skrev William Loveless ett brev till en av de liberala parlamentsledamöter, som medverkat till benådningen. Ur detta brev, som bevarats åt eftervärlden och citeras i sin helhet i Edith Sitwells stora arbete om drottning Victoria och hennes tid, förtjänar följande att här återges, som ett bevis på vad en engelsk lantarbetare år 1836 med endast bristfällig skolutbildning kunde åstadkomma under intrycket av den orätt, som vederfäris honom och hans kamrater:

"Jag försäkrar Er, Sir, att fastän jag fått utstå umbäranden, lidande och elände, så har deportationen icke på mig och icke heller på mina kamrater haft avsedd verkan. Jag har återvänt från fångenskapen med mina principer och åsikter stärkta. Det är min övertygelse att vårt arbete är illa lönat, därför att ett fåtal tyranniserar massorna. Genom detta förtryck slavar alltså tusenden av våra kamrater på åkrar och fält, skymfas av uppsyningsmännen och bestraffas med prygel. Men jordbruksarbetarnas jämmerrop och svält skall inom kort nedbringa hämnd över deras huvuden, vilka profiterar på deras elände. Jag tror icke att de härskande kommer att åtgöra något för lindrande av den arbetande klassens misär, vi måste ta saken i egna händer. Endast genom enighet och samverkan kan vi resa oss och befria oss från tyranniet."

"Martyrernas från Tolpuddle" vidare öden är okända. Förmodligen återgick de till sin proletära tillvaro på de stora godsen i Dorsetshire. Världens första lantarbetarefackförening var slagen till marken. Men det kom en dag då pionjärernas idé skulle segra och bryta sig fram med oemotståndlig kraft.

Ove Ekelund:

DÖDENS DILEMMA

Döden vandrade på de skumma vintervägarna.

Det var en ung, ljus gosse, spenslig i växten som en flicka och med stora, grå, vemodiga ögon. Han gick långsamt liksom motvilligt framåt. Ibland stannade han, suckade tungt och strök snabbt med den smala handen över pannan som för att utplåna en ond dröm.

Natten föll över skogen, där Döden gick, men han fruktade inte att gå vilse, ty just här hade han en gång levat sitt liv. Han kände varje träd, varje markens obetydligaste fördjupning. Här fanns ännu grottan av runda stenar, han byggt som barn. Där låg den frusna lilla sjön vid vilkens strand han lekt. Och ett stycke ut på mossen stod som förr hans faders hus — litet, grått och armt. En fattig mans fattiga boning, ensam under stjärnorna i ödemarken. Men intet ljus lyste ur dess fönster. Det stod tomt och övergivet sedan många år.

Döden vandrade vidare på den smala, hårdfrusna stigen i skogsbrynet. Hans lätta steg gav inte ifrån sig något ljud, och han gick med slutna ögon, som en sömngångare. Träden stod

drömlikt stilla, stelnade i sina snöskrudar. Ingen vind rörde sig mellan dem, och djuren sov tungt på den kalla, vita marken.

Under ett högt berg låg en liten stuga, mörk och slumrande i vinternatten. Ingen rök steg ur dess skorsten, fönstren var vitblommiga av frost, och på trapptenen hade en jättedriva lagt sig till vila.

Döden gick tyst in genom den stängda dörren.

I den smala soffan vid fönstret låg en gammal man, vilkens långa, vita skägg som en våg flöt ned över de knäppta, dödsbleka händerna. De bristande ögonen stirrade tomt upp i taket, och det magra bröstet rörde sig tungt under andhämtningen.

Den unga Döden stod tyst vid dörren, tankfullt betraktande den gamle.

Då vändes långsamt det trötta huvudet emot honom, och ett leende av frid spred sig över de tunna läpparna i vilka blodet vissnat bort. Han såg honom och visste, vem han var. Han var väntad och välkommen, en ödmjukt och tåligt efterlängtd gäst.

Döden nickade, gick fram till bädden och höjde sakta, lik-som välsignande sina smala gosshänder — tecknet, som tystade allt fåvitskt talande, jordade all mänsklig lycka och slöt allt lidande i världen. Då susade en fläkt av Evigheten under det låga taket, och det blev så tyst i den mörka kammaren, där den gamle stilla somnat in.

Döden vandrade på de skumma vintervägarna.

Omkring honom ljusnade den tunga, frusna natten. Bakom den taggiga skogshorizonten bådade ett rött sken solens ankomst, och de sovande fåglarna vaknade kvittrande på sina kvistar.

Den unga Döden gick framåt lutad och hopkrupen, skälvande som om han frös. Han kände det som vore hans dystra värv tyngst och svårast just i själva dagbräckningen.

Det finns något i gryningen, som är starkt besjälad av de yttersta tingens ofattliga mystik — den tidlösa sekund, då en natt finner sin snabbt förglömda död i seklernas hav och en ny dag föds. Han kände, hur Graven drog honom tillbaka med sin gränslösa frid, och där bortom mindes han också med vemod Livet. Nu var han på andra sidan båda, ty han var icke blott död, han var Döden själv i personlig gestalt.

Nere i dalen låg byn som en flock tryckande, brokiga fåglar. Några av husen hade klättrat långt upp på de branta sluttningarna och liknade i sin avskildhet spejande väktare på post mot mörkrets lurande faror.

Solen hade gått upp och kastade några matta, sneda guldstrålar över de röda taken, under vilka människorna ännu sov bakom fällida gardiner och de omsorgsfullt låsta dörrarnas innermurar — det bräckliga värnet mot ondskan och försåtet i deras hjärtan. I fjärran hördes forsens brus och det stilla, sövande ljudet av älven, som makligt gled fram i sin breda, buktande bana mot havet.

På stranden av den lilla å, som ringlade fram i dalens botten, låg ett högt, vitrappat stenhus. De väl fördragna fönstren gav en föreställning om, att allt liv slumrade där inne, men uppe under taket brann bakom en grön gardin en liten lampa, vars matta låga stred en hopplös strid mot det stigande solljuset.

Dit upp gick Döden, ty också där var han väntad.

Ett litet barn sov lugnt i sin vita vagg, vid fönstret satt en blek, förgråten ung kvinna. Och liksom lyft av den stora

sängen låg mannen, som skulle dö. Hans anletsdrag var präglade av en förtärande ångest. Han kastade sig rolöst av och an på kuddarna, och den hoptorkade munnen mumlade obegripliga ord av smärta och förtvivlan.

Hörnklockans rastlösa tickande mätte den obarmhjärtiga tidens snabba flykt med sin blänkande pendel, som liknade en hotfullt svängande bödelsyx.

Döden såg på den sjuke, som kämpade med honom för sitt liv. Därpå gled hans blick över till den gråtande kvinnan, och minnet steg fram för hans medvetande.

Henne hade han en gång älskat. Med henne hade han en gång varit lycklig. Hög och klar hade rymden välvt sig över deras liv och framtid.

Då kom mannen, som nu skulle dö, och ställde sig emellan dem. Också han älskade henne. Och han vek inte undan. Han skydde inga medel för att vinna henne. Ett skott som inte gav något eko i en milsvid skog, befriade honom för alltid från rivalen.

Nu stod den unga Döden här, kallad att utsläcka sin bane-mans liv likt en låga, man kväver. Det stod i hans makt att hämnas, om han ville det. Så snart han sträckte ut sina smala händer, skulle liv vara kvittat mot liv.

Ja, ett straff väntade honom, om han inte uppfyllde sin bestämmelse. Tvärs genom Gravens heliga mörker fylldes hans hjärta av Livets dunkla, själviska begär. Människan steg åter in i hans ande och uppfyllde den med sitt röda blod, som ropade på vedergällning.

Han skakade sina knutna gossehänder över den döendes bleka, utpinade ansikte.

— Mördare! Mördare! mumlade han.

Då föll hans blick på det lilla barnet i vaggan, och hela hans gestalt frös liksom ihop i ångest.

Nej, nej — han kunde inte! Han kunde inte vara bödel här! Inte här, där minnet av hans egen död fyllde den rolösa själen med brottets gnagande samvetsnöd. Kring barnets vita vagg stod en skimrande gloria av Evighetens alltförsonande ljus, och den unga Döden sänkte maktlös sina händer.

Stilla som han kommit smög han sig bort, ut på de vita, ödsliga vintervägarna.

Han kunde inte vara Döden, och snart var han försvunnen från den frusna jorden, gömd och borta i en vind.

Lappgubbens Liniment

En god hjälp mot värk. Lagligen skyddat. 2.75 per flaska, 2 flaskor portofritt.

Tekniska Fabriken JAHO

UMEÅ

Tel. 23 54

kvalitetsskor

FJÄLLRAPSODI

Dikter
av
BERTIL BODÉN

Svart och vitt

Uppifrån branten ser jag
hur neri dalen björkars silverskog
i solen fridfullt dåsar . . .
mens rastlöst granars svarta kilar
likt vassa pilar
ilar över snön . . .

Då — mörkt kylig
som stormils vassa förebud
sveper jättefågeln rovsugga
genom ravinen.

Kallföre

. . . att bara sträcka ut
långt över vita öknars bländande metall
mot fjärran landet
bortanför
och kanske — efter stupets branta flykt
kasta en blick bakom
och se hur vita rälsen
med himlens blå förenas . . .

Frostmorgon

Att barnaögd gå på upptäcktsfärd
i denna vårens vintervärld —
där varje buske är en nytsprucken
blomma
och björkarna en körsbärslund i knopp.

— — —
Som diamantgrus
gnistrar vita vidder
och skarens blanka plåtar
flammar vasst.

— ★ —

Drömsyn

Se Snasarna!
som stiger
ur skogens mörka famn —
likt ljusa tankar
sträcker sig mot skyn.

Ett sagoslott
av vit och gnistrande korall
mot horisontens bleka hav
av vemodsskira rosaskyar.

Europas störste sabotör

(Forts. fr. sid. 14.)

När vi sedan skulle åter till varuhissen upptäckte jag att ett annat tyskt transportfartyg kommit in i hamnen. Det var Rolandseck på 7000 ton. Vi hade nu bara en enda sprängladdning kvar. Men vi kajkade fram till fartyget och lyckades placera vår sista sprängladdning mitt för maskinrummet. Gick allt väl hade vi nu även Rolandseck på kroken.

Så kom vi åter till hisstrumman där vi gömde gummibåten och alla andra grejor. Om en stund kom Kåre och öppnade för oss. Han talade om att vi hade hållit på i sammanlagt fyra timmar. Men vi hade lyckats. Vi kom ut genom porten och vände oss om. Vi såg Donau, vid vars reling stod tusentals tyska soldater och vinkade. Det verkade inte klokt. De visste intet om vilket öde som väntade dem. Men vi vinkade tillbaka och skratade och bar oss åt som uppsluppna småpojkar. Folk trodde väl att vi var stupfulla. Sedan kastade vi oss på cyklarna, åke "hem", badade, skiftade kläder, tog oss varsin dram, åt en bit mat och gick sedan till sängs. Nu kunde vi endast vänta på resultatet.

Morgonen därpå ringde en av mina bekanta. Han talade om att "arbetet" lyckats över all förväntan. Just som lotsen lämnat fartyget ute vid Dröback hade explosionen kommit. Kaptenen hade haft sinnesnärvaro nog att köra fartyget direkt på land. Slavskeppet Donaus saga var dock all. Hur många tyska soldater som omkommit visste man ännu inte. Men från Oslo hade till Dröback dirigerats 200 ambulanser och Röda korsbilar. Och från Östbanen till Ås satte tyskarna in extratåg. Det var tydligt att vi lyckats i stor stil.

Styrmannen på Donau hade kommit i land och genast ringt Oslo. Han talade om att det varit sabotage ombord på Donau. Nu var det säkert lugnast att undersöka Rolandseck, så att inte även detta fartyg gick till botten. Amerikalinjens kaj spärrades och soldaterna fick gå iland. Rolandseck undersöktes från fören till aktern. Allt dock utan resultat. Och så började ilastningen igen. När allt var klart kom explosionen. Vattnet strömmade in genom ett hål, 1,6 meter i diameter, tre meter nedanför vattenytan. Det blev ett helvetes liv. Hela billaster med Gestapomän kördes ned till kajen. Officerare skrek och kommanderade till höger och vänster. Allt dock utan resultat. Och Rolandseck höll på att sjunka mitt framför näsan på de minst sagt förvånade tyskarna. Till sist lyckades man provisoriskt täta hålet med en presenning. Nästa dag släpades fartyget över till Aakers mekaniska verkstad. Även Rolandseck var satt ur spel.

Ett par dagar senare körde Roy Nielsen och jag ned till Dröback. Där låg Donau. Jag fick en pratstund med en tysk vakt. Han påstod på fullt allvar att det var de där förbaskade engelsmännen som gått på havsbotten och fäst "häftminor" på fartyget. Vad skulle en stackars tysk kunna göra mot sådana män, som inte vågade komma upp i dagsljuset och möta fienden ansikte mot ansikte. — Nej, det var ju hopplöst, sade vi och bjöd den tyske vaktposten på en — amerikansk cigarett.

När vi skulle gå därifrån hörde vi gevärsskott från vraket av Donau. Vad skall detta betyda, frågade vi. Varför skjuter man? — Varför, svarade tysken. Det är ju dessa förbannade engelsmän. De kanske finns här också. — Och då erinrade jag mig att tyskarna hade en stående order om att skjuta på allt som drev omkring i vattnet. Av lätt förklarliga skäl var det ju diverse saker som drev omkring i vattnet vid vraket av Donau. Och tyskarna sköt — ideligen, ideligen. Även om det hela ver-

kade uridiotiskt, så var en order ändå alltid en order, som tyskarna följde så som endast prussiska robotmänniskor kan göra det.

Nåja, vårt arbete för den här gången var slut. Vi gjorde oss klara för en stunds "semester" i Stockholm. Vi var utarbetade och våra nerver fullständigt söndertrasade. I Sverige skulle vi få vila ut. Kriget skulle snart vara slut, därom var vi alla övertygade. Och när slutstriden kom så ville vi alla vara med i elden. Det skulle bli Oslogängets högtidsstund. Men det var många av kamraterna som aldrig fick vara med om segern och freden. Min vän Roy Nielsen var en av dem. Han sköts av tyskarna i april månad — endast några veckor före den tyska kapitulationen. Han och hans många kamrater offrade allt i kampen mot de tyska inkräktarna.

Så sitter vi och samtalar vidare. Max Manus har mycket mera att berätta. Han fick uppleva segern och freden. Han blev kronprinsens och senare kungens "livvakt" då de kom till Oslo. Han hade varit beredd att offra allt — liksom kamraterna gjort, vilka med livet fått betala sitt arbete för fosterlandets fred, frihet och oberoende. Men han förunnades att vara med då frihetstimmen slog.

Det var män och kvinnor av denna typ, som i hela det krigshärjade Europa höll frihetsslågan vid liv under den tid tyskarna genom terror och diktatur tillsammans med sina allierade försökte mörklägga en hel värld.

— ★ —

Högklassiga varor direkt till kunden

Vår stora varukatalog, som utkommer årligen i mars och september upptager rikhaltig sortering av moderna klänningar, kappor, kostymer, underkläder av alla slag, yllevoror, strumpor, filtar, täcken och sängkläder, skodon, paraplyer, väskor, tyger i stor sortering, heminredningstextilier, barnvagnar, ottomaner, leksaker, sportartiklar, ur, guld- och silververor, husgeråd, verktyg, redskap, pappersvaror, hygieniska artiklar m. m.

Obs. Stora egna tillverkningar.

Katalogen erhålles mot rekvisition så långt som upplagan räcker.

A.-B. WISKADALS FABRIK

BORÅS

Så blev det kväll vid Gardsjön

En Norrlands-novell av
Helmer Grundström

Samma kväll som gamle Eskil Juutas var ute och vittjade sina fällor stod en annan jägare på Gardfjäll och såg ner i den hopklämda dalkitteln. Det var Antti Gudmarsson, fjällviddernas stolta fribytare, Juutasgubbens oförsonlige fiende och fjällvargarnas skräck.

Juutasgården låg nere vid Gardsjön, det rök ur skorstenen, en blå lockande rök som födde omedvetna känslor hos den tjuguariga Antti. Det började skymma, himmeln lyste gråkall, träden sköt köldskott och rimfrostens kröp i hans kläder. Själv kände han ingen kyla, han var väl ombonad och blodet gick varmt i hans ådror. Antti var född bland fjällen och de stora, ödsliga vidderna var hans hem.

På andra sidan Gardsjön, någon mil in i markerna, låg Hargas, en fjällby med ett tiotal hus. Antti hade aldrig varit i Hargas. Han hade endast sett byn på avstånd, han hade ingen åtra dit. Men Hargaspojkarna kände han, deras vägar hade korsats i fjälldalarna, de hade tävlat om samma villebråd och han visste att han inte var välkommen till Hargas. Han skuggade med handen för att se byn, men han såg ingenting, vintertöcknet låg över trakten. Och på Gardsjön råkade isen.

Skorstensröken från Juutasgården drog på ett oemotståndligt sätt, den kittlade i näsan och han fick en stark lust att känna den på närmare håll. Och utan att tänka sig för rutschade han iväg utför Gardfjället, snön sprutade åt sidorna och kölden bet i kinderna.

Anni, Juutasgubbens vackra dotterdotter, satte just på grötvattnet när Anttis skidor skrapade mot stugan. Hon trodde först att det var Juutasgubben och blev förskräckt, han blev alltid så bråkig om inte maten var färdig på bestämd tid. Hon kastade ett par vedträn på elden, plockade fram kornmjölspsåsen och började blåsa under grytan. I det ögonblicket kom Antti in, genom fönstret hade han förvissat sig om att Juutasgubben inte var hemma. Han hade förresten sett honom på andra sidan av Gardfjället.

— God dag, hälsade han och slängde ifrån sig de pälsfodrade handskarna.

Anni spratt till — jesses, var det Antti Gudmarsson! — Hon blev röd i ansiktet och visste inte var hon skulle gömma sina mjöliga händer.

— God dag, hälsade hon tillbaka och vände sig hastigt åter mot elden.

— Är inte Juutasgubben hemma?

Antti kände sig genast hemmastadd.

— Nej det är han inte och det är tur för dej, Antti. Han skulle slå sönder dej om han fann dej här. Och det är inte mer än rätt åt dej.

Anni talade fort och försökte kväva en häftig sinnesrörelse.

— Jaså Juutasgubben är på det humöret. Och Anni-flickan med. Men varför skulle han slå mej fördärvad då?

— Jo se du förstör fångsten för honom. Du drar räven från fällorna och lurar den i dina egna, du tjuvvittjar ståndkrokarna och du skjuter tjädern för honom.

— Sa du tjuvvittja? Då ska jag säga dej en sak och det är att jag behöver inte tjuvvittja en gammal, utlevad gubbes fiskekrokar. Jag är god nog att fiska och jaga själv och jag tar räven där jag får den och skjuter tjädern där den sitter. Här i fjälltrakterna står det var och en fritt att jaga där han trivs och för Antti Gudmarsson behöver det inte skrivas några lagar vare sig på Juutasgården eller i Hargas.

Tjuvvittja! Det kokade inom honom, det var det fräckaste han hört, det var en förolämpning utan like. Tjuvvittja! Han gick raskt fram till eldstaden, tog händerna om hennes liv och lyfte henne mot taket. Hon skrek till, sprattlade med benen, blev rädd och bad:

— Snälla Antti, släpp ner mej, farfar kan komma. Jag menade ju ingenting med det jag sa. Det är ju bara farfar som säger så. Släpp ner mej, Antti, snälla du, släpp ner mej...

Han lät henne glida ner på golvet, så lade han armen om livet på henne och bar henne bort till sängen. Där satte han sig, fortfarande med armen om hennes liv.

— Tro inte allt vad Juutasgubben säger, sade han. Han är gammal och inte så snabb i vändningarna som han var förr. Han är arg på mej för att jag är yngre och rör mej snabbare på skidorna. Han är arg på mej av ren avundsjuka.

Hon värmdes av hans arm, hon kände på ett enda ögonblick ett stort behov av ömhet, hon såg sig om i den lilla stugan, såg gråheten, smutsen och förfallet och med ens slog det henne hur torftigt hon levde.

— Varför kommer du aldrig och hälsar på oss? frågade hon plötsligt.

Han ryckte på axlarna.

— Det vet du, Juutasgubben, farfar din. Han tål mig inte.

— Men varför tål han dej inte?

Hon rodnade, hon kom plötsligt ihåg att hon nyss skällt ut Antti med farfars egna ord och först nu tycktes hon förstå

att hon gjort något orätt. Och liksom för att sona denna orätt kröp hon närmare honom och sade:

— Kan du inte komma hit någon mer gång? Kan jag inte få se en skymt av dej då och då? Om du visste hur ensam jag är. Det är detsamma varje dag. Farfar är så gränslöst snäll när han inte är arg, men han är ju borta så mycket. Här går jag dag in och dag ut och kommer ingenstans. Och ingen kommer hit och hälsar på. Jag vet ju aldrig hur andra människor har det. Jag har ju aldrig varit till Hargas en gång.

Antti såg på henne, hon var så vacker, Anni. Det var någonting i hennes ögon som gjorde honom vild av glädje och plötsligt drog han henne till sig och kysste henne.

Anni flög upp, det låg inte ömhet längre i hennes blick, det låg vrede och förtrytelse.

— Antti, vad tar du dej till. Vad tror du farfar skulle säga om det?

Nu ilsknade Antti till. Han kände en häftig rodnad bränna på sina kinder och medan han långsamt drog på sig handskarna svarade han med ett spotskt tonfall i rösten:

— Ja, skall du fråga farfar din om lov till allt du skall ta dej för då antar jag att du får sitta här i ensamhet tills du möglar opp.

Han gick hastigt ut och smällde dörren hårt efter sig. Anni stod kvar, häpen, förbryllad, hon visste inte riktigt vad hon skulle ta sig till. Men då hon hörde skidorna skrapa utanför stugan sprang hon ut.

— Antti, du kommer väl snart tillbaka?

— Nej jag tror nog det dröjer. Jag vill inte titta nådebröd av Juutasgubben, så mycket du vet det. Nästa lördag åker jag till Hargas, där är det dans och där skall jag dansa till måndag om det behövs.

— Antti du får inte fara till Hargas. Det är bara dåligt folk där. Farfar vet det. Och där vill dom dej bara ont, det säger farfar.

Hon klängde sig fast vid honom som om hon ville hålla honom kvar.

— Släpp mej, sade han barskt.

— Du får inte fara till Hargas, du måste komma hit...

— Och bli körd på dörren av farfar din. Nej tack.

Hon försökte hindra honom, men han skakade hene av sig och åkte bort över snön.

— Antti! Hon sprang några steg efter honom så vände hon och kom plötsligt ihåg gröten som stod och brände fast på elden.

Juutasgubben behövde inte äta mer än en sked gröt den kvällen för att känna att den smakade vidbränd.

— Det var då jäsing vad du har bränt gröten, jänta. Var har du haft ögonen i dag?

Han slängde fram skeden på bordet och gick fram och åter på golvet, småsvärande för sig själv. Så stoppade han sin pipa och gick ut på bron. Det var då han fick se Anttis skidspår och märkena efter Annis fotsteg. Han blev mörk i ansiktet, gick in och slog dörren efter sig så att tallrikarna hoppade på bordet.

— Vem är det som varit här i dag? röt han.

Anni såg på honom med skygg blick.

— Antti.

— Antti! Den tjuvstrykern! Vad har han gjort här? Och vem har sprungit efter honom. Vem har sprungit efter honom, sa jag? Vad har ni haft för er?

— Ingenting! Han var bara hit och så for han igen.

— Ingenting! Har jag inte sagt att han inte får sätta sin fot inom våra väggar? Har jag inte talat om hur jag hatar den

pojken. Har jag inte berättat för dej hur han brukar tjuvfiska mina redskap.

— Antti tjuvfiskar inte, farfar.

— Va, va, vågar du säga mot farfar, jänta! Tjuvfiskar han inte, va?

— Nej, det gör han inte. Antti är inte alls som du har målat ut honom, farfar. Du har ljugit på honom. Jag tycker bra om Antti.

Men då tröt gubbens tålmod. Han högg tag i henne och skakade henne som en trasa.

Slyna! Utskott! Tvi över dej!

Han slängde henne ifrån sig och började rengöra mynningsladdaren.

Den kvällen grät Anni sig till sömns i den lilla stugan vid Gardsjön, övergiven av Antti, övergiven av farfar. Det fanns ingen, ingen hon kunde söka tröst hos. Hon hade bara gråten och ensamheten. Och minnet av Anttis kyss...

Nästa morgon höll det på att ske ett dråp på Gardsjön.

Juutasgubben var ute tidigare än vanligt för att vittja sina fiskekrokar. Han åkte skidor, men han kom inte den vanliga vägen, han åkte en krok runt sjön, hans instinkt sade honom att han icke skulle åka den gamla vägen. Och denna morgon visade det sig att instinkten var att lita på. Just då han skulle ut på sjön fick han se två män dra upp en av hans lakstugor. Det var gråkallt och disigt och han kunde inte se vilka de voro, men han tänkte genast på Antti. Och så stark var gubbens hämndlust att han utan att tänka sig för satte full fart ut på sjön för att överrumpla dem. Det lyckades fullständigt. Innan de hunno hoppa på skidorna var han över dem med ett björnlikt råmande.

Då de inte hade någon utsikt att hinna undan rusade de på honom och det dröjde inte länge förrän de slagit omkull honom och den ene höll honom nere med ena knät mot hans bröst. Det var inte Antti, det var två pojkar från Hargas. Juutasgubben kände igen dem, de voro kända för sin samvetslöshet och det pratades om att de voro skyldiga till en hel del ouppklarade brott som begåtts i fjälltrakterna.

— Vill du lova tåga om det här så släpper vi dej, annars stoppar vi dej under isen, sade den ene med hotfull röst.

Juutasgubben svarade med att ge honom ett slag på truten. Då kastade sig den andre också över honom och han väntade det värsta. Då kom Antti. Han kom som en blix, ingen varnade honom förrän han var där. Det var ett ögonblicks verk för honom att befria Juutasgubben. Den ene dängde han till med sin skidstav, den andre klädde han upp med knytnävarna. Det var överstökad på några sekunder. De voro inte heller sena att hoppa på skidorna och det dröjde inte länge förrän skogen slukat dem.

Juutasgubben reste sig med svårighet. Han var stel i benen och det gjorde ont i det ena. Men han tänkte inte på det nu. Han tänkte på Antti och den orätt han gjort honom.

— Tack skall du ha Antti, sade han och räckte fram handen. Och välkommen hem till Anni och mej.

Men Antti tog den inte.

— Vi kan spara med det så länge, sade han. Jag skall till Hargas nu på lördag och kommer jag därifrån helskinnad så hinner vi träffas då. Men en sak skall jag säga er innan vi skils åt för i dag: Antti Gudmarsson behöver inte stjäla fisk och fågel av en gammal man, han är god nog att själv fånga sitt villebråd.

— — —

Antti kom verkligen till dansen i Hargas. Han hade gömt skidorna någonstans där han kunde hitta dem raskt och hans

(Forts. å sid 26.)

Paul Kollman:

Min hushållerska heter Anna. Hon har varit hos mig i snart tre år, d. v. s. så länge som jag vistats här i staden. Hon var den första som presenterade sig som svar på min annons, och jag tog henne på fläcken, för jag tyckte hon såg trevligt ut, resonerade redigt och hade för övrigt goda rekommendationer. Jag har aldrig behövt ångra detta mitt beslut. Anna är en sannskyldig pärla: renlig, ärlig och väl förfaren i matlagningens trollkonster. Fläskkottletterna smakar härligt, såsen är aldrig vidbränd och så inte att förglömma de delikata efterrätterna. Inte heller samförståndet oss emellan var att klaga på utom den där gången strax i början, då jag efter hemkomsten från en något gladare tillställning än vanligt — även jag något gladare än vanligt — föll för frestelsen att klappa henne på ett visst ställe på avigsidan. Hon stelnade till och tittade förnärmat på mig. "Låt bli det där!" Hon sade det med betoning på varje ord, och min översvallande glädje fick sig en effektiv dämpare. "Å, för all del", stammade jag och kände, att jag trots min till-åren-komemhet rodnade som i min gröna ungdom, när mor ertappade mig då jag kysste jungfrun bakom garderobsdörren.

Innan jag gick in till mig denna minnesvärda dag, vände jag mig ännu en gång om efter henne. Hon stod kvar på samma plats alldeles orörlig och hennes ansiktsuttryck påminde osökt om Bibeln, nämligen om det stället, där ängeln framför paradisetets port förvägrade Adam och Eva återinträde. Men som

sagt att dabba sig är mänskligt, och jag har hört talas om att sådant t. o. m. brukar hända i de bästa familjer.

Tiden gick, och vi var nöjda på var sitt håll. Men så kom plötsligt förändringen. Det började med, att Anna, min husliga Anna, antog vanan att gå ut om kvällarna. Inte att hon försummade mig för den skull — maten var lika vällagad som vanligt — men ändå, i stället för att sitta hemma med syarbetet eller stickningen, gick hon helt enkelt ut. Det kändes ovant. Jag lade också märke till att hon — den enkla, naturliga — på en gång började måla läpparna och manikera sina naglar. Så en vacker dag, när jag kom hem från mitt arbete — i hissen hörde jag redan glatt trall från min lägenhet — timade den stora överraskningen. När jag öppnade dörren trodde jag först, att jag fått främmande eller också — tänk vad snopet! — hamnat på fel ställe, men småningom upptäckte jag att huvudet med den charmanta burriga lockfrisuren, de två strecken som skulle föreställa ögonbryn och den körsbärsröda munnen otivelaktigt var — Annas.

— Hur är det fatt nu suckade jag och sjönk ned på kökssoffan.

Men Anna lät sig inte alls bekommas av min förvåning utan trillade glatt: "Jo, si herrn, man skall njuta av ungdomen, så länge den finns!" Sade och stöppade bort till spisen, där det prasslade och puttrade hemtrevligt

Denna dag hade jag dock föga intresse för det kuinariska i tillvaron utan iakttog i stället Annas gracila ben, som tyngde ett par klackar, vilka utmärkte sig genom stor höjd och förfärligt ringa omfång.

— Men säg mig för allt i världen, hur har det gått till, hur kommer det sig, att Anna blivit så . . . så förvandlad på sista tiden?

— Det är lätt förklarad! Hon gick in till sig — jag kunde inte låta bli att lägga märke till spänsten i hennes rörelser — och kom tillbaka med en flaska.

— Har Anna börjat använda sprit? utbrast jag spontant.

— Nej men herrn, vilka tankar herrn måtte hysa om mig. Titta i stället på etiketten!

Jag vände på flaskan för att kunna se etiketten. *Livselixir*. — *Livselixir!*!"

— Och det här också, sade Anna, medan hon räckte mig ett litet häfte på vars omslag jag läste: 'Hur man bevarar sin ungdomlighet.'

— Skräp, väste jag föraktfullt och lämnade tillbaka både flaskan och häftet.

— Säg inte det! Jag tänkte detsamma, när karlen stod i dörren och ville sälja det till mig, men så tänkte jag att försöka duger. Och det har faktiskt gjort sin verkan.

— En sådan skurk! Jag fnyste och reste mig från stolen.

— Kanske herrn också behövde litet av det där livselixiret?!"

— Nu får det verkligen vara nog. Anna borde hålla sig för god att göra narr av mig. Jag gick in till mig och stängde dörren med stort eftertryck.

Tiden gick och med den ökade faktiskt också bevisen om livselixirets verkningar till den grad, att jag började bli orolig. Så randades till råga på allt den dag, då jag ofrivilligt överraskade Anna vid att ta ett mer eller mindre ömt farväl av en manlig individ i vår portgång. — Den kvällen hade jag svårt att somna; minnena av alla de läckerheter som Anna under årens lopp undfägnat mig med drog förbi min inre syn. Och detta kunde ta slut när som helst. Anna hade endast fjorton dagars uppsägningstid. Jag tänkte på individen i farstun och kände harmen stiga upp inom mig. Här krävdes handling, handling och åter handling. Om det varit förr i tiden, spann jag vidare, hade man kunnat förolämpa honom och utmana honom på duell. Men så insåg jag trots min upphetsning det löjliga i att duellera om sin hushållerska, tyglade min livliga fantasi samt satte tankarna åter tillbaka i nutiden. Kanske en dansk skulle vore på sin rätte plats eller också att dra ner hatten över öron och ögon på honom, varefter en spark på ett visst ädelt ställe lämpligen kunde avsluta proceduren och därmed döda alla ömmare känslor hos *min* Anna. Men sedan jag lugnat mig litet, insåg jag det oförmånliga i även en sådan behandling — inte minst därför att min vedersakare trots överraskningsmomentet väl kunde förfoga över större kroppskrafter och brottningssteknik än jag. Men något måste göras! Tänkte jag och somnade bums.

Det var fredag, och jag hade fattat mitt beslut.

— Säg Anna, började jag, har Anna något särskilt för sig i morgon kväll?

— Det beror alldeles på, svarade hon diplomatiskt utan att titta upp från sina grytor.

— Jag hade tänkt, att Anna och jag skulle ut och dansa i morgon kväll.

Vid spisen skalkrade det till och jag satte instinktivt pekfingerarna i öronen, för jag avskyr nu en gång ljudet av krossat glas eller porslin, men det var endast stekgaffeln, som glidit ur Annas hand och nu uppförde en solodans i kastrullvimlet på spisen. Hon fiskade upp den med en snabb rörelse och vände sig sedan mot mig. Munnen stod öppen av förvåning.

— Kan herrn dansa?

Om man endast förfogade över ett uns människokänedom, kunde man genast se, att det var hennes goda uppfostran, som klistrat det utdragna ordet herrn över en hel del andra mindre smickrande tillmälen. Men jag hade gett mig in i striden och ville inte ge tappt i första taget. Därför låtsade jag, som om det regnade och ljög fräckt:

— Nrturligtvis! Har funnits tider, då jag knappast gjort något annat än dansat.

Mina ord verkade dock föga övertygande, det såg jag på hennes ögon. Här var jag tvungen att sätta allt på ett kort. Men när nöden är som störst, tycks också hjälpen vara närmast: jag kom ihåg springflickans samtal i vår firma, som jag kommit ut ofrivilligt lyssna till häromsistens.

Vi kan kanske gå på "V. P.", sade jag därför och tillfogade efter mitt tycke övertygande: där brukar vara tjusigt!

— Annas ögon blev större och större.

— Då kanske herrn och jag skall jitterbugga?! utbrast hon, lutade sig tillbaka mot väggen och skrattade hejdlöst, så att tårarna trillade nedför kinderna på henne.

Nu blev jag arg.

— Slipp då! morrade jag och vände mig om för att gå. Men hon var genast framme hos mig.

— Snälla herrn, förlåt mig, det var inte så illa menat: Jag tyckte bara, tyckte . . . Vinterpalatset, vi kunde välan gå på ett lugnare, trevligare ställe!

Hon hade fattat min hand och höll den mellan sina svala fingrar. Det kändes ljuvt, och min självtillit växte.

— Ja, sade jag något högdraget, det var inte alls tvunget att vi skulle gå.

— Det skulle vara så *hemskt* trevligt.

— Då säger vi väl det!

— Ja, tack herrn!

Så var vi ute och dansade. Det gick faktiskt inte alls så tokigt som jag tänkt, fastän jag inte gjort något annat än *inte* dansat på mycket länge. Inte heller stannade det vid denna enda gång, och så gick det som det brukar gå i dylika fall: en vacker dag glömde jag mig så långt, att jag frågade Anna om hon ville dansa med mig — för alltid — och det ville hon. Och jag klagar inte, för bättre kunde jag knappt fått det. Det är bara en sak, som jag inte gillar: min älskliga hustrus skryt med livselixiret. Häromdagen kom jag ofrivilligt att lyssna till ett samtal mellan henne och en väninna, som hon bjudit hem.

— Vet du, hörde jag min äkta hälft säga i något dämpad ton, det där livselixiret är allt bra. Och så något tystare: *Han* fick också av'et, men det vet han inte om.

Ja, kvinnans list går över mannens förstånd!

Vet ni var Berga by ligger? Jo, någonstans mellan Ystad och Haparanda, och funnes det järnväg dit, så kunde man komma fram till ort och ställe på ett par timmar. Nu får man försöka följa med någon av byborna, som är inne i stan och handlar och det brukar i allmänhet gå bra, ty det är snällt folk i den byn.

Det händer inte så värst stora saker i Berga by. Jo, ibland och det är när byns upptågsmakare Pelle Klåfingar, även kallad Klätterstett eller Flängberg, hittar på någonting. Den pojken kan sätta igång de mest tokiga saker och alltid klarar han sig undan följderna.

Har ni hört historien om stora snurren?

Det började med, att Johansson fällde en tall, som stod på ladugårdsbacken. Det var en gammal bra tall, tyckte suggan Matilda, som använde tallen till att skrubba sig mot. För att hon skulle kunna det även i fortsättningen, lät Johansson en nära meterhög stubbe stå kvar.

Alldeles händelsevis kom Pelle förbi och fick syn på stubben. Lika händelsevis hittade han en järnbult. Var han hittade den kommer väl fram i fortsättningen. Men vad skulle han ha järnbulten till? Han kunde slå in den i stubben och så kanske han kunde hitta på en planka, och så kunde han borra hål i plankan och träda den på bulten och så kunde han springa runt och skjuta plankan framför sig, så hade han sin egen karusell. Sedan kunde byns ungar få sitta på plankan och åka runt, runt! De skulle få betala för nöjet förstås.

Det är klart att Pelle hittade en plankan som passade precis.

Han knogade och slet i sitt anletes svett, men så blev det också en fin karusell. Stora snurren fick den heta.

Så långt var allting gott och väl. Nu gällde det bara att skaffa sig kunder. Det gick också bra. Rättarns småjantor fick sätta sig upp på varsin ände av plankan och Pelle sprang runt stubben ideligen och sköt på. Tänk, vad det gick fint! Småjantorna fick åka gratis bara för reklamens skull. Men när det kom flera, som ville åka, sade Pelle bestämt nej. Det var ju hans karusell! Hade man stenkulor, tennsoldater eller, i brist på annat, vanliga byxknappar, så kunde man ju få åka en stund.

Bara på en liten timme förtjänade Pelle väldiga förmögenheter. Det var slitsamt att gno runt stubben ideligen, men man får ju ingenting gratis här i livet, och så många stenkulor, tennsoldater och byxknappar, som Pelle fick in på den affären, har nog aldrig förr varit i en enda pojkes ägo.

Men trots alla sina rikedomar började Pelle tröttna på affären. Och så var det ett par saker som gjorde, att Pelle måste tänka på att sluta. Dels väckte det ett visst uppseende i byn, att varenda pojke gick omkring med byxorna hängande nere i knävecken — knapparna hade ju pojkarna offrat på Stora snurren — och dels såg Pelle, som var fackman på området, att plankan började bli tunnsliten på mitten och nog inte skulle kunna hålla så länge till. Just då kom handlarns stora, dumma pojke förbi. Det var ingen som tyckte om honom, för fastän han alltid hade fickorna fulla med snask, så gav han aldrig bort något.

Pelle, som var kvicktänkt, fick en idé.

— Ska du köpa karusellen, sade han.

Så blev det kväll...

(Forts. fr. sid. 22.)

sinnen voro på helspänn när han steg in i det låga pörtet. Dansen var i full gång, men den avstannade nästan när Antti kom in. Han möttes med fientliga blickar av pojkar, men låtsades inte om det utan gick fram till en flicka och bjöd upp henne. Men då ställde sig en hargaspojke ivägen. Det var samma pojke som fått göra bekantskap med Anttis skidstav på Gardsjön.

— Stopp, befalld han. Med Antti Gudmarsson blir det ingen dans, det skall jag sörja för.

Antti såg på honom med ett stilla leende, så högg han honom i rockslaget och slängde honom till motsatta väggen. Det blev signalen till allmänt uppror och Antti förstod att det enda som återstod för honom var att söka sig till skidorna. Men han sprang inte med detsamma. Han kastade sig in i klungan av hargaspojkar, stukade om några av dem och gjorde ett låtsat språng mot dörren. Pojkarna kastade sig genast i dörröppningen för att stänga vägen för honom, men i samma ögonblick krossade han lampan, sparkade ut ett fönster och hoppade ut. Han fick några meters försprång, hoppade på skidorna och satte iväg ut på snötäcket. Det var en mörk kväll, förföljarna blevo vilseledda, men han hörde att de ropade på skidor och förstod att de skulle försöka genskjuta honom. Han valde därför en annan väg till Gardsjön, han kände trakten på sina fem fingrar och rörde sig lika säkert i terrängen om natten som om dagen.

Han konstade bort sina förföljare och nådde ostörd Gardsjön. På andra sidan glimmade ett svagt ljus från Juutasgården. Han satte kurs på det, han hade en känsla av att Anni satt och väntade på honom. Han anade att Juutasgubben pratade med henne om deras möte på sjön och han kände en stark, ursprunglig glädje bölja som en varm våg genom sig. Det lilla ljuset förstörades, det närmade sig hastigt, han nådde snart andra stranden. Juutasgubben stod ute på bron, när han kom fram.

— Det var styvt åkt det, sade han. Jag har stått här ute och

hört hur det skrapat mot snön och jag har hört att det har varit brått.

Antti stödde sig mot skidstaven.

— Ja, det blev en hastig påhälsning i Hargas, svarade han. Jag fick ta fönstervägen ut.

— Jag kan tro det. Det var ju rena vansinnet. Men stig in och sitt en stund. Anni har visst kaffet på, tror jag.

— Är det inte väl sent?

— Prat. Vi är oppe båda två, det är långt än till liggdags.

Antti följde med in. Anni stod vid spiseln, hon var så vackert skär i ansiktet, det fanns någonting så rent över henne att han började skämmas över att han kunnat röra vid henne.

— God kväll, Antti, och välkommen hit.

Hennes röst var så mjuk och mild, Antti tyckte att den låt som musik. Han satte sig, men kunde inte slita ögonen från henne. Juutasgubben drog sin stol intill hans.

— Skall det bli fångstvåder i veckan?

Han frågade liksom rakt ut i luften, men det var inte så ut i luften som det hördes.

— Ja, det tror jag, svarade Antti. Fortsätter det så här blir det nog bra.

— Om vi skulle följas åt ut en dag tillsammans och jaga. Man arbetar lättare, då man är två.

Antti försökte se oberörd ut, han kände hjärtat picka hastigare under skinnvästen.

— Ja, varför inte, svarade han med ett naturligt tonfall. Det kan vi ta varandra i hand på.

Och så tog två jägare varandra i hand för första gången på många år. Anni kände någonting jubla inom sig, när de tog varandras händer. Hon satte fram kaffet, de drack och Juutasgubben sökte fram brännvinspluntan. Anni och Antti sutto nära varandra, deras händer snuddade vid varandra och deras ögon såde tydligare än ord att de tillhörde varandra.

Och så blev det kväll vid Gardsjön, en fridens kväll efter många hätska och onda år...

— Mja, det kan jag väl göra. Vad kostar skräpet?

— Du ska få hela karusellen med järnbult och allting för tjugo kola.

— Kyss till, sade handlarns pojke och räknade upp tjugo kola.

Så var karusellen hans och Pelle drog sig undan och lade sig i en backe och åt kola. Han var nöjd med livet.

Handlarns pojke fick ont om kunder, vilket inte var så märkvärdigt, ty även den rikaste by kan inte åstadkomma byknappar i det oändliga.

Men räddningen kom. Nämndeman och fjärdingsman kom förbi, och de undrade, vad det här var för tillställning. Handlarpojken förklarade maskineriets hemligheter och erbjöd de vördiga myndighetspersonerna att sitta upp och åka en stund. Det kostade bara en futtig tvåöring per person.

— För all del, sade nämndeman, det nöjet kan vi väl ha råd att kosta på oss.

Detsamma tyckte fjärdingsman också, förstås.

Och så satte de sig upp på plankan. Handlarpojken sköt på och det gick runt allt fortare och fortare. Men gubbarna var litet för tunga och plankan för utsliten på mitten. Mitt i värsta farten brast plankan och gubbarna slängdes åt varsitt håll. Fjärdingsman blev sittande i en nässelhög, och nämndeman hamnade i dyngstacken. Ja, det var ett rent elände.

— Jasså, det är sånt här rackartyg du ställer till med, sade nämndeman, och så lade han upp handlarns pojke över knät och gav honom några hårda klappar där bak.

Johansson och suggan Matilda kom också dit, lockade av det förskräckliga oväsendet, Johansson förstod genast vad som hänt.

— Jasså, det är du din lymmel, som tagit min fina järnbult, som ska sitta i slättermaskin? Och plankan sedan!

Och så fick handlarns pojke en omgång handpåläggnings till. Hur det gick med Pelle? Jo, han klarade sig som vanligt. Det enda missöde han råkade ut för var, att han fick ont i magen av all den myckna kolan, men sådant går ju över.

MADEIRA-JUL... (Forts. fr. sid 10.)

inte alla andra är katoliker. Redan den 1 dec., som är nationell festdag till minne av restaurationen år 1640, firades helt i kyrkans regi. Sanatoriets nya flagga hissades för första gången hälsad av raketer, applåder och "A Portuguesa", nationalsången, och i teatern hölls patriotiska tal och uppfördes en dito historisk pjäs. Vid sidan av de portugisiska flaggorna på scenen fanns även en liten svensk flagga, och Madre sade att jag var en av dem, men det oaktat kände jag mig mycket utomstående. En dag av saüdades, hemlängtan. Söndagen därpå firades den Heliga Jungfrun med mässor och ljusprocession. Alla sjuklingar som kunde stå på benen deltog i den ståtliga processionen, i vars mitt bars en madonnabild, blomstersmyckad och med samtliga patienters hjärtan — av papper med namnpåskrift — vid sina fötter. Vid den följande mässan i kapellet bads om bättring för patienterna, och det kunde sannerligen behövas efter en sådan nästan timslång promenad under sång och hostande i den kyliga kvällsluften. Och faktum är att ingen insjuknade som följd därav. Jag deltog ej, men även mitt pappershjärta fick sin del av välsignelsen.

Julen närmade sig snabbt och det visade sig att mina bekymmer varit överflödiga. I festligheternas yra blev det föga tid till vemodsfyllda meditationer. Cecilia och jag blev ensamma i 1:a klass redan den 4 dec., och genast började hon leva upp och bli som en annan människa. Hon blev spirituell och pratsam och visade sig ha orubbliga jesuitiska åsikter ifråga om religion och moral. Förbudet för manliga och kvinnliga patienter att umgås här beror alltså ej på ledningens misstro mot patienternas karaktärsegenskaper utan enbart på dess kändedom om portugisiskt temperament. Om det finnes god moral och stark karaktär, vore ni herrar över ert temperament, parerade jag och öppnade därmed slussarna på vid gavel för hennes vilda temperament. Hon har kyrkfädernas en gång för alla fastställda åsikter, och att sanningen, som vi människor tolkar den, är ett relativt begrepp erkänner hon ej. Sedan vi diskuterat oss heta en halvtimme avslutar hon ämnet med ett vackert småleende: prata på ni bara, jag bryr mig i alla fall inte om det!

Med uppbyggande av all min fantasi kunde jag ej komma i julstämning eller ens fatta att det var julafton den 24 på morgonen. Solen sken, fåglarna konserterade i de lummiga träd-kronorna och rosorna blommade i rabatterna. Men vissa tecken tydde ändå på att det var jul. Först och främst almanackan och feberkurvan, där tempens zick-zack-band snyggt och prydligt slingrat sig fram till den 24 i månaden. Vidare julposten som låg på mitt bord, en liten trave brev och jultidningar med färgglada omslag, nya men likväl välbekanta år från år. De dagliga tidningarna som endast innehöll annonser och julhälsningar samt att pojkar ivrigt snickrat och limmat och sytt de sista dagarna och Madre köpt hem en hel billast varor, som lastades ur på tystnaden.

På eftermiddagen kom ett bud upp på mitt rum med två flaskor vin och ett kort "med venlig hilsen og de bedste ønsker for Julen og det nye år". Samtidigt hörde jag i radion Farbror Sven och barnen dansa in julen på studion vid Kungsgatan. Tomten Sköld sjöng solo med stor bravur. Allt var sig likt från förr, musiken och sången och trampet och Jerrings välkända röst: "Nu är det jul igen" — jag hyste inga tvivel längre.

I besöksrummet stod de två julträden, yviga tallar behängda med allsköns leksaker brinquedos som patienterna förfärdigat. En tall som julgran! Det såg så egendomligt ut att jag avstod från den "gran" som jag tänkt ha på mitt rum. En riktig gran för mig — eller också ingen alls. I andra rum låg arbeten till

beskådande, böcker som pojkar bundit in för bibliotekets räkning och ett otal konstfärdiga handarbeten som de mycket flitigare flickorna åstadkommit under höstens lopp.

I teatern hade man byggt en "lapinha" ett helt litet berg av målade pappersäckar över en träställning. Där fanns små hus, träd och buskar och i centrum en grotta vari låg Jesusbarnet i sin krubba med Josef och Maria på knä bredvid samt tre heliga konungar avvaktande vid ingången. Så ser en julkrubba ut här. Det förvånade mig inte alls att landskapet nästan exakt liknade Madeira. Röda och blå lampor illuminerade effektivt berget, och på den öppna platsen framför grottan spatserade mycket folk, präster, publikaner och syndare, arbetsfolk, herdar och t. o. m. ett dussin marinsoldater, marscherande på två led i god rättning. Eller var det kanske flygare — ty över grottans öppning svävade med hjälp av tunn ståltråd två silverglänsande flygmaskiner!

Strax före kl. 12 på natten samlades vi alla till midnattsmässan i det vackert blomstersmyckade och upplysta kapellet. De sjukaste satt i korgstolar vid dörren och biträdena låg hela tiden på knä i gången utanför. Kvinnorna bar som alltid i kyrkan svarta spetsdok eller slöjor över håret. Kaplanen inträdde i gyllene mässshake och knäböjde framför altaret, varefter han började läsa mässan på latin. Det gör han alltid med otrolig fart, och man hinner inget annat uppfatta än när han vänder sig mot församlingen och välsignande breder ut armarna: Dominus vobiscum. Endast julevangeliet och en kort förklaring lästes på portugisiska. Sedan hela den invecklade ritualen genomgåtts, sjöng systrarna några julsånger, av vilka jag blott kände igen "Stilla natt", och slutligen följde allmän nattvardsgång.

Men därmed var det inte slut. I matsalen som dekorerats med en liten "lapinha" samt en tomte konstruerad som en fågel-skrämma, väntade oss het buljong i koppar med sandwich, fik och russin. Det smakade härligt så där kl. 2 på natten. Var och en fick dessutom ett litet kort med Jesusbarnet samt texten "Må Jesus välsigna er och må hans frid härskas i edra hjärtan". Först framåt kl. 3 kom vi i säng, och junattens frid sänkte sig över sanatoriet.

På juldagens morgon blev det hastigt slut på lugnet. Man fyrade av raketer och slängde bomber omkring sig såväl utomhus som inomhus. Det brusade ett helt Niagara i ens huvud och luktade krutrök var man gick. Egendomlig smak, denna sydlandningarnas barnsliga förtjusning i allt som smäller och för oljud. Efter frukost fick vi våra julklappar. Mot en blygsam entréavgift av 2:50 escudos gick vi en och en in på Madres kontor och mottog ett paket samt önskan om "Boas Festas". Jag fick en lergök, så det gick i samma stil som på mitt förra sanatorium julen 1945, då jag fick en trast av marzipan! Några liggture eller andra hämningar blev det aldrig tal om. Man flanerade i solskenet på gården och satt i små grupper och pratade i parken. Överläkaren presiderade i matsalen vid lunch och blev beskjuten med raketer av irma Gonzaga. Projektilerna for väsande omkring och exploderade med ett öronbedövande dån, medan pappersflagorna dalade som snöflingor över borden. Det var ej långt ifrån att där förövats mord på jultomten — ena armen blev skadskjuten och slokade betänkligt.

Senare på dagen klädde flickorna sig i granna nationaldräkter och bar i procession korgar med frukt och vin till teatern, där de nedlade det framför krubban under sång och bön. Så följde musik, sång och folkdans, en glädje och en stämning som en svensk ej kan fatta förrän han själv upplevt det. Vi gick dock tidigare till sängs den kvällen, ty på annandagen och de följande dagarna i veckan hade nästan samtliga patienter permission och vistades i sina hem. Sanatoriet låg tyst och ödsligt

några dagar, Madre var förkyld och låg i feber, och jag ägnade mig åt radion och jultidningarna.

Om jag så avslutningsvis nämmer något om nyårsfirandet, så vet läsaren precis hur tillvarön gestaltar sig på Madeira. Nyårsfirandet här är en tradition med internationell ryktbarhet, och före kriget kunde det hända att ända upp till nio stora turistångare från skilda länder låg på Funehals redd och skapade ökad glans åt festligheterna. Nu var det endast två stora portugisiska båtar. Träden och husfasaderna var illuminerade, och här och var hade affärerna ordnat med "julskyltning". Folk trängdes på gatorna, nästan hela öns befolkning var samlad. Vid Avenida do Mar fanns en karusell, diverse tombolor samt en paviljong för förevisning av den elektriska stolen! Fyra orkestrar spelade på olika ställen i staden, och restaurangerna hade fullt hus vid sina supéer med soiréprogram. En ledig taxi stod ej att uppbringa. Männen gick i kavaj och kvinnorna, företrädesvis de unga flickorna, i färgstarka klänningar, vilket säger en del om vintern här. Men det fanns bara en som gick i vit mössa, och han väckte nästan generande uppmärksamhet var han drog fram. Folk tillropade mig både det ena och det andra, men rekordet i fantasifullhet sattes dock av en flicka, som tittade på mig med rullande ögon, högg sin kamrat i armen och nästan skrek: "Titta! En kines!"

Kulmen nåddes på 12-slaget, då 15 à 20 000 människor trängdes på kajen för att se fyrverkeriet. Båtarnas sirener vrålade, klockorna ringde och raketerna steg väsande och lysande i höjden under folkmassans jubel. Det varade inte så länge och var inte så storslaget som det kunde ha varit ansåg madeirensarna efteråt, men för en utlänning som såg det första gången, var det en upplevelse av stora mått och ett originellt och tilltalande sätt att hälsa det nya år, som vi alla hoppas så mycket av.

Erik Nilsson.

Lingblom & Eriksson SNICKERIFABRIK

Tel. 28 KORSNÄS Tel. 28

Tillverkning av Möbler, Byggnads-
snickerier och Butiksinredningar
m. m.

LÅGA PRISER OCH
SNABB LEVERANS

I den mån det är möjligt

tillverka vi fortfarande goda kvaliteter i

TYGER och FILTER

Efterfråga därför hos Eder leverantör

MATFORS YLLEFABRIKS AB:s

MATFORS

TILLVERKNINGAR

Gunnar Larssons Cykelverkstad

S. Kopparslagaregatan 37

Telefon 825

G Ä V L E

Telefon 825

Gammal fackman gör i ordning "hojen"
grundligt och billigt. - Ramreparationer,
Svetsningar, Lackeringar. Nya och be-
gagnade cyklar säljas.

GEFLE METALLGJUTERI

SVEN G. DAHLQVIST.

Femte Tvärgat. 1 — GÄVLE — Telefon 4499

Utför metallgjutods i alla rödgodsle-
geringar i styckevikter upp till 600 kg.
Lagerbussningar alltid i lager.

B E G Ä R O F F E R T.

J. HEDMANS

Litografiska Tryckeri

Eftr. LISA KRUSE

Specialitet:

Reklam-, Emballagestryck m. m.

Box 690 A

— GÄVLE 1

— Tel. 2892

A.-B. S. MOSER SKROTLAGER

Köper och säljer

JÄRN och METALLSKROT

LAGER: Pipersgatan 34 Stockholm. Tel. 50 26 13

De Lungsjukas Riksförbund

Kocksgatan 15, Stockholm.
Tel. växel: 41 39 99 och 44 40 40.
Red. Gillbergs bost. tel. 27 05 94.
Kassör Hillers bost. tel. 49 60 96.

Konvalescentföreningar

Anslutna till De Lungsjukas Riksförbund.

- BLEKINGE LÄN:** Konvalescentföreningen för TBC-lungsjuka i Blekinge Län, Box 95, Karlskrona. Ordf. Helge Svensson, Jämsjöslätt. Korresp. Gösta Hansson, Gyllenstiernas väg 11 a, Karlskrona.
- BOLLNÄS:** Västra Hälsinglands Konvalescentförening. Ordf. V. Brolin, sekr. Birg. Andersson, Fack 34 (för bägge) Bollnäs.
- BORÄS:** SÄLKO Södra Älvsborgs läns konvalescentförening, Postfack 216, Borås.
- ESKILSTUNA:** ELKA (Eskilstuna Lungkonvalescenter). Ordf. J. A. Åkerlund, Karlavägen 44, Eskilstuna. Tel. 348 36. Föreningens postgiro 28 49 47.
- ESLÖV:** Konvalescentföreningen för TBC-lungsjuka i Eslöv med omnejd, Box 107, Eslöv. Ordf. Thure Olsson, Eslöv.
- FALUN:** De Lungsjukas Konvalescentförening i Kopparbergs län, Box 21, Falun. Ordf. Karl Pettersson, Borlänge, sekr. Gunnar Isaksson, Falun.
- FORSBACKA:** Forsbacka Konvalescentförening. Ordf. Helge E. Tronellius, Storgatan 18, Forsbacka.
- GÄVLE:** Gävle Konvalescentförening. Sekr. Alf Arusell, Brynäs g. 35, Gävle.
- GÄVLEBORGS** Centralorganisation för Lungtuberkulösa. Ordf. Knut Elfström, Box 8121, Sandviken 3.
- GÖTEBORG:** Göteborgs Lungsjukas Centralförening, adr. Hertzia (tel. 11 96 02).
- HALLANDS LÄN:** Hallands Lungsjukas Centralförening, ordf. och korresp. John Höög, Postfack 12, Varberg.
Sektioner: Södra Hallands sektion: Ordf. Per Carlsson, Hemgårdsvägen 3, Halmstad.
Mellersta Hallands Konvalescentförening. Ordf. Sune Nilsson, Askhult, Morup, tel. Morup 74.
Varberg m. omnejd: Ordf. John Höög, Fack 12, Varberg, postgiro 27 69 62.
Norra Hallands Sektion: Ordf. Nils Kristensson, Kullavik.
- HOFORS:** Hofors Konvalescentförening. Ordf. Eric Berglöf, Box 800, Hofors I, sekr. Helge Sundström, Box 471, Hofors I.
- HÄLSINGBORG:** De Lungsjukas Konvalescentförening, Kungsgat. 6, Hälsingborg.
- HÄRNÖSAND:** Ängermanlands Lungsjukas Konvalescentförening. Ordf. Yngve Mattsson, Skeppsbron 1, tel. 2337, sekr. Carl Carlbom, Strömborgsgat. 46, tel. 3890.
- HÖGANÄS:** De Lungsjukas Konvalescentförening, Höganäs. Ordf. Nils Axén, Kullagatan 20, sekr. Robert Dahlström, Strandgatan 31 B, Höganäs.
- JÖNKÖPINGS LÄN:** Jönköpings läns lungsjukas Centralorganisation. Ordf. Josef Svensson. Sekr. Hugo Staaf.
Sektioner: Jönköping: Jönköpingsortens Konvalescentfören. för TBC-sjuka. Ordf. Hugo Staaf, Stadsgården 3. Kassör: Jo-

sef Svensson, Gröna gatan 22 B. Tel. 3766. Postgiro 27 78 70.

Värnamo: Värnamoortens Konvalescentförening för tbc-sjuka. Ordf.: Wilhelm Gustavsson, Gärdesvägen 9, Värnamo.

KALIX: Kalixbygdens Konvalescentfören. Ordf. Karl Jönsson, Box 289, Kalix.

KALMAR LÄN: Kalmar läns Centralorganisation. Ordf. och korresp.: Carl Hellström, Ståthållaregat. 13, Kalmar.

Sektioner: Kalmar Konvalescentförening. Ordf. o. korresp. Sigfrid Celandier, Bondegat. 3, Kalmar. Tel. 2641.

Nybro: Nybro Konvalescentförening för lungsjuka. V. ordf. och korresp. Sigvard Nordborg, Sturegat. 2, Nybro.

Västervik: Västerviks Konvalescentförening för tbc-sjuka. Ordf. och korresp. K. E. Palmgren, Hallströmsgat. 70, Västervik. Tel. 1551.

KARLSTAD: De Lungsjukas Konvalescentförening, Karlstad. Ordf. Stig Bohlin, Skoghall, sekr. Ove Nord, Skåre.

KIRUNA: Kiruna Konvalescentförening. Ordf.: Slöjdlärare Alfred Lundström, Matojärvigat. 18, Kiruna.

KRAMFORS: Kramfors Konvalescentförening. Ordf. Egon Kärén, Box 946, Kramfors. Sekr. Gerhard Olsén, Box 40, ÖSTBYDAL.

KRISTIANSTADS LÄN: De Lungsjukas Förening i Kristianstads Län. Korresp. Sigv. Thomasson, Åby 10, Klippan.

KRONOBERGS LÄN: Kronobergs läns Konvalescentförening. Ordf. Gustav Björkander, Sanatoriet, Lugnet, tel. Växjö 2188, sekr. Stig Karlsson, Möcklehult, Lenhovda. Postgiro 28 57 82.

LANDSKRONA: Understödsföreningen för lung-tbc-sjuka i Landskrona stad. Exp. Fiskaregränden 31, Postfack 113.

LULEÅ: Luleå Konvalescentförening ("Konscento"). Ordf. Bertil Backman, Bergnäset, tel. 3519. Korresp. Alvar Thurffjell, Tullgat. 27, Luleå.

LJUND: Konvalescentföreningen för TBC-lungsjuka i Lunds stad. Ordf. Folke Thörnberg. Exp. L:a Fiskaregat. 4 (tel. 4990).

LYCKSELE: Konvalescentföreningen Bången. Ordf. Arne Johansson, Vägele.

MALMBERGET: Malmbergets Konvalescentförening (Malkova). Ordf. Sixten Andersson, Österlånggatan 50.

MALMÖ: Understödsföreningen för Lung-tbc-sjuka i Malmö stad. Almbacksgatan 2 B, Malmö.

MALMÖHUS LÄN: Malmöhus Läns Lungsjukas Centralorganisation, Kamrergat. 3, Malmö.

MEDELPADE: Medelpads Lungsjukas Konvalescentförening Skolhusallén 23, Sundsvall. Ordf. Fredr. Ångman, sekr. Sixten Lindeskär. Tel. 569 15.

NORRBOTTENS LÄN: Norrbottens Lungsjukas Centralförening. Ordf. Widar Östling, Box 520, Luleå 2. Tel. 1424.

NORRFJÄRDEN: Norrfjärdens Lungsjukas Förening. Ordf. Rudolf Persson, Sjulsmark, kassör Gustaf Öhman, Norrfjärd.

NORRKÖPING: De Lungsjukas Förening och Understödsfond u. p. a. i Norrköping, Skolgatan 3. Tel. 230 19. Ordf. Harald Roos, sekr. Gunnar Malmqvist.

PITEÅ: De Lungsjukas Konvalescentförening. Ordf. och korresp. Gerhard Carlsson, Box 723, Piteå. Tel. 1730.

RÅNEÅ: Råneåbygdens Konvalescentförening. Ordf. och korresp. Josef Sjöberg, S:a Orrbyn, Niemisel. Tel. 13.

SANDVIKEN: Sandvikens Konvalescentfören. Ordf. Ivar Persson, Västabyg. 10, Sandviken.

SKARABORGS LÄN: Skaraborgs läns Konvalescentförening. Ordf. Bertil Nordh, Postfack 16, Skövde.

SKELLEFTEÅ: Norra Västerbottens Konvalescentförening. Ordf. Bertil Eriksson, Varvsgat. 5, Skellefteå.

STOCKHOLM: Föreningen för lungsjuka i Stockholm (FLIS), Bondegatan 58. Stockholm. Ordf. Hugo Karlquist. Exp.: Bondegatan 58, Kassör Per Johansson. Tel. 40 65 71. Postgiro 15 99 30.

STOCKHOLMS LÄN: Stockholms Läns Lungsjukas Konvalescentförening. Postbox 42, Sundbyberg. Postgiro 28 89 42. Ordf. Adr. Carlsson, Barkarby.

Sektioner: Sundbyberg, Solna o. Spånga: Sven Tjäderqlou, Rudsjögatan 1, Hagalund. Tel. 27 30 92.

Södertälje: Hilbert Svensson, Dalgatan 21 A.

UMEÅ: Konvalescentföreningen Lövsta, Umeå. Ordf. Harald Holm, Box 1836, Holmsund.

UPSALA LÄN: Upsala läns konvalescentförening. Ordf. Sven Lindberg, Svarthamn 27, Skutskär. Tel. Harnäs 165. Kassör Frkn Ulla Karlsson, Skolgatan 63 B, Upsala. Tel. 341 07.

Sektioner: Skutskär m. o.: Ordf. Sven Lindberg, Skutskär;
Tierp m. o.: Ordf. Petrus Eriksson, Box 201, Tierp. Tel. 137;
Söderfors m. o.: Ordf. Folke Axelsson, Östermalm, Söderfors;

Enköping m. o.: Ordf. frkn Märta Eriksson, Enköpingsnäs, Enköping.

Örbyhus m. o.: Ordf. Arne Karlsson, Box 2137, Tierp;
Uppsala m. o.: Ordf. Gunnar Andersson, Skolgat. 8, Uppsala. Tel. 355 07.

VÄNERSBORG: Norra Älvsborgs Konvalescentförening. Ordf. Thor Tibblin, Nygat. 13, Vänersborg.

VÄSTERBOTTENS LÄN: Västerbottens Lungsjukas Centralförening. Ordf. Harald Holm, Box 1836, Holmsund.

VÄSTERNORRLANDS LÄN: Västernorrlands Lungsjukas Centralförening. Ordf. Yngve Mattsson, Skeppsbron 1, Härnösand. Tel. 2337. Sekr. Stig Lundgren, Härnösand. Tel. 4078.

VÄSTMANLANDS LÄN: Föreningen för lungsjuka i Västmanland (F. L. I. V.). Ordf. Gunnar Pettersson, Vasagatan 41 A, Västerås. Tel. 332 41.

Sektionen i Köping: Ordf. Alvar Rosen, Viktoriagat. 6 B. Tel. 891. Postgiro 28 14 60.

YSTAD: Konvalescentföreningen för tbc-sjuka i Ystad med omnejd. Ordf. J. Ekstedt, Solhaga, Ystad.

ÖREBRO LÄN: Örebro Läns Patientförening. Postfack 92. Örebro Ordf. Bert. Johansson, Box 935, Hallsberg.

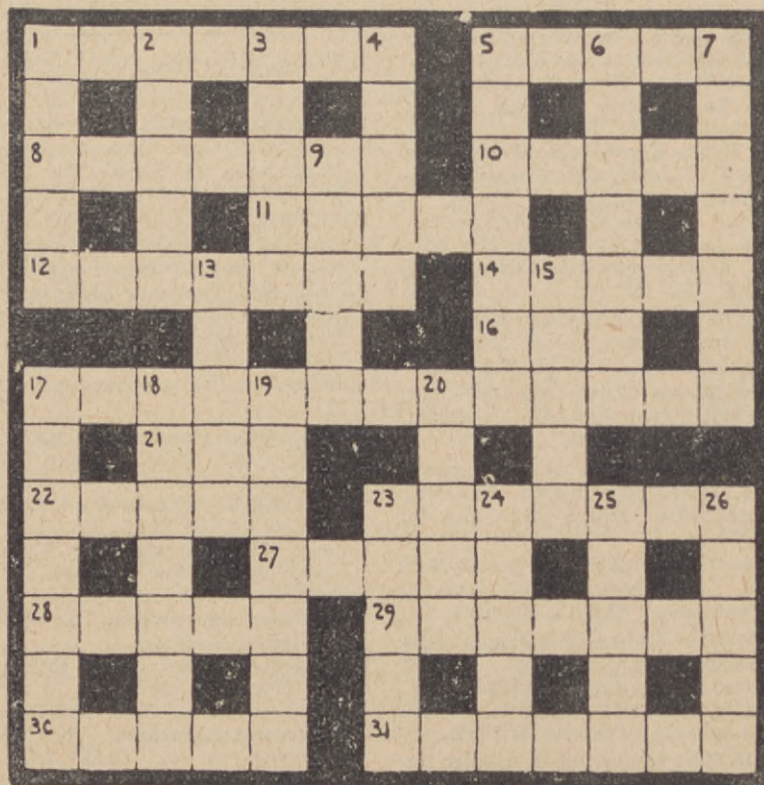
ÖRNSKÖLDSVIK: Norra Ängermanlands Konvalescentförening (förening för lungsjuka i Örnsköldsvik med omnejd). Ordf. August Lundberg, Järved, kassör Carl J. Jansson, Box 276, Örnsköldsvik.

ÖSTERGÖTLANDS LÄN: De Lungsjukas Förening i Östergötland, Box 101, Linköping. Tel. 4440. Ordf. Thure Nilsson.

ÖSTERSUND: Jämtlands Läns Konvalescentförening, Box 139, Östersund. Ordf. B. E. Norman. Tel. 3601 kl. 17.30—18.30.

KORSORD Nr 3

VÄGRÄTA ORD.

1. Kan studeras på gator och torg. (7)
5. Nipper i singularis. (5)
8. "En ung man, som köpt tvenne vigselringar och just står i beredskap att bortskänka en av dessa ringar till en ung kvinna, som dallrar av härsklustnad". (7) (Falstaff Fakir.)
10. Vad är minimum? (5)
11. Kan vara bitande. (5)
12. Gås medan det är ljusst. (7)
14. Plugg. (5)
16. Biskra är en. (3)
17. Nepotism. (13)
21. Där forsen har mist forcen. (3)
22. Den lilla fjäder som blev fem feta höns. (5)
23. Den som uppfann de höga damklackarna var en kortväxt ung flicka, som fick en kyss på pannan. (7)
27. Fallande sot. (5)
28. Det centrala i Colosseum. (5)
29. Östgötar vilkas hembygd skildrats av en Rääf. (7)
30. En droppe i tidens hav. (5)
31. Säte för snuva. (7)

LODRÄTA ORD.

1. Där stintan dvaldes på sommaren. (5)
2. Vegetation som gör trista marker lite gladare. (5)

3. Många, många. (5)
4. En sorg i rosenrött. (5)
5. Tittar kanske fram då och då under fruntimmersveckan. (7)
6. Rätt medtagen på fotvandring. (7)
7. En som gärna maskar. (7)
9. Vad finns i ett columbarium? (5)
13. Ett skyggt feminin. (5)
15. Där lever man orientaliskt storstadsliv. (5)
17. Mången sådan flöt ur Schopenhauers penna. (17)
18. Vattenfall i samband med elektricitet. (7)
19. Han har svans både fram och bak, sa lille Per. (7)
20. Finns i små påsar. (5)
23. Skaparen av den moderna instrumentalmusiken. (5)
24. Gav bort sitt äpple. (5)
25. Gruppering av utklädda och råd beträffande rullgardiner. (5)
26. Stöp och göra anförvanterna till de stupade. (5)

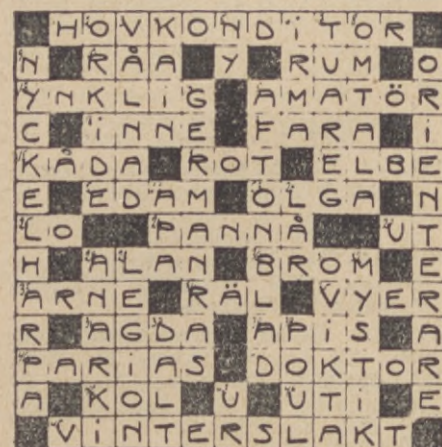
LÖSNINGAR

till korsord nr 3 skola vara redaktionen, Kocksgatan 15, Stockholm, tilhanda före den 10 april 1947. Två pris, om resp. 10 och 5 kronor utdelas. Lösning och pris-tagarnas namn meddelas i majnumret.

På förekommen anledning påpekas att varje tävlingskuvert får innehålla endast en lösning liksom att varje tävlande givetvis icke får insända mer än en lösning. För portoinbesparing kunna dock exempelvis flera tävlande från ett sanatorium samla sina lösningskuvert och insända dem i ett gemensamt konvolut, som då märkes "Tävlingsbrev".

OBS! Annars måste tävlingskuvert ovillkorligen vara märkt "Korsord nr 3". Lösningar som insänts utan att detta villkor uppfyllts riskera att ej få vara med i tävlingen.

LÖSNING TILL KORSORDET I NR 1.

Här ha vi rätta lösningen till korsordet i nr 1. Och att den skulle se ut just på det sättet var tydligen den allmänna uppfattningen bland våra lösare. Delta-gandet var synnerligen stort — antingen var korsordet ovanligt lätt denna gång eller också har, icke oväntat, intresset stegrats.

Felprocenten var icke stor — 12,4 % — men praktiskt taget alla fel kunde hänföras till kategorin "slarv", d. v. s. sådana fel som med en smula eftertanke mycket väl kunnat undvikas. Tag för vana att läsa igenom korsordet ordentligt innan det insändes, då undvikes "fel" såsom utglömda bokstäver, prickar över a och o m. m. sådant som egentligen icke är fel, men som dock ofelbart medför kassation, det gäller ju att jämföra dem med fullt korrekta lösningar.

I prislottningen gynnade lösare blevo fru R.-M. Jönsson, Toringsgatan 38 A, Örebro, som får 10 kr. och fröken Gunnel Tengzelius, Dagsbergsvägen 3, Norrköping, som blir 5 kr. rikare.

Med tack för hälsningar från när och fjärran inbjuda vi Er nu att ta itu med marskorsordet. Sätt igång!

Tävl.-red.

Schackspalten

DR MAX EUWE

har sänt oss följande parti från Zürich, där han just avslutat en liten match mot den välkände schweiziske mästaren Henry Grob. Denne besegrades överlägset, 5 1/2—1 1/2! Euwes närmaste mål är en turné till Syd- och Nordamerika.

DAMGAMBIT.

Euwe

1. d2—d4
2. c2—c4
3. Sb1—c3
4. Le1—g5
5. e2—e3
6. Sg1—f3
7. Ta1—c1
8. a2—a3

Grob

- d7—d5
- e7—e6
- Sg8—f6
- Sb8—d7
- Lf8—e7
- 0—0
- c7—c6
- Sf6—e8

Den enklaste metoden att nå utjämnat spel är 8.—, Se4.

9. Lg5—f4
10. Lf1—d3

Även 10. Lg3 kommer i betraktande. Men som fortsättningen visar behöver vit inte frukta avslaget på f4.

10. — —
11. e3×f4
12. Ld3×c4

- Ld6×f4
- d5×c4
- Dd8—f6?

Red. av
E. Lundin

WASABRÖD ger råg i ryggen!

Här står damen ogynnsamt ur flera synpunkter.

13. g2—g3
14. Lc4—d3
- På 14. —, c5 skulle ha följt 15. d×c5 jämte L×h7†.
15. h2—h4!
16. h4—h5
17. h5×g6
18. Sf3—g5

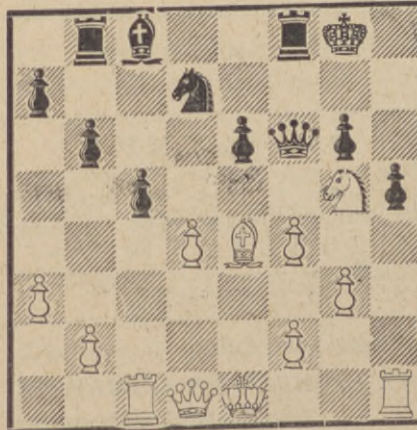
- Se8—d6
- g7—g6
- b7—b6
- c6—c5
- f7×g6
- h7—h5?

Leder till snabb förlust. Riktigt vore 18.—, D×d4, för att på 19. T×h7 kunna svara med Se5.

19. Sc3—e4
20. Ld3×e4

- Sd6×e4
- Ta8—b8

Ställning efter 20.—, Ta8—b8.

21. Sg5—h7!

Erövrar kvalitet med bibehållen stark ställning.

21. — —
22. Sh7×f8
23. d4×c5
24. Tc1×c5
25. Le4×b7
26. 0—0
27. Tc5—c7
28. Dd1—a1

- Df6—g7
- Sd7×f8
- b6×c5
- Lc8—b7
- Dg7×b7
- Db6×b2
- Db2×a3

Enklast. Slutspelet är lätt vunnet.

28. — —
29. Tf1×a1
30. Ta1×a7
31. Tc7—g7†
32. Tg7—f7
33. Tf7×f5
34. Kg1—f1
35. Kf1—e2
36. Ke2—d3
37. Kd3—d4
38. Kd4—e5

- Da3×a1
- Tb8—b5
- Tb5—f5
- Kg8—h8
- Kh8—g8
- e6×f5
- Sf8—e6
- Se6—g7
- Kg8—h7
- Kh7—h6
- h5—h4

En liten vits: efter 39. g×h4, Sh5 hade svart ännu försvarsmöjligheter.

39. Ta7—a1
40. Ta1—h1
41. Th1×h4
42. f2—f3
43. g3—g4
44. Ke5—d6
45. g4×f5
46. Kd6—e5

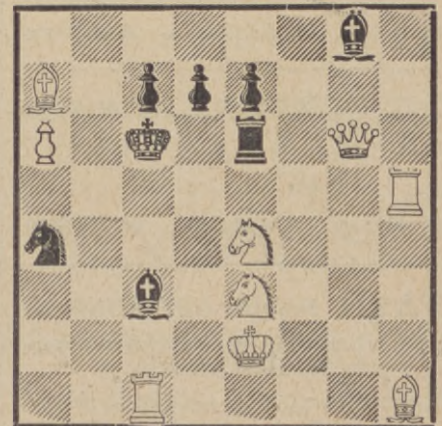
- Sg7—h5
- Kh6—g7
- Sh5—f6
- Kg7—f7
- Sf6—d7†
- Sd7—f6
- g6×f5
- Uppgivet

På 46.—, Kg 6 avgör 47. Th6† o. s. v.

Lösning till problem nr 135: 1. Kb1, e3. 2. Te4; 1. —, Se7. 2. Lh5; 1. —, S×b6. 2. T×d6; 1. —, b4. 2. Sc4; 1. —, c5. 2. Sd5. Ett rätt svårlöst problem!

PROBLEM N:R 136.

Av R. Mayer.

Matt i två drag.

— Det var det enda stället där dom fick vara ifred för kattrackarn!

TEGS

Cykel- & Lackeringsverkstad

(Invid bryggeriet)

Telefon 3999

Inneh.: ARNE ENGMAN

Specialverkstad för lackeringar
samt randning.

Cykelreparationer utföras.

STOCKHOLM
med omgivningar

AB ANDERSSON & HELLBERG
TRÄVARUAFFÄR
Götgatan 84 **440070**

HERMAN ANDERSSON & SON
TRYCKERI - Dalagatan 12, tel. 31 51 00

Rekommenderas för gediget
Affärs-, Illustrations- och Boktryck

MARIA ANDERSSON
PARFYMHANDEL
Hornsgatan 59 B — Telefon 43 05 77
REKOMMENDERAS

A.-B. ARBETARNES TRYCKERI

Barnhusgatan 14 — STOCKHOLM
Tel. 10 22 76, 11 11 92 — Postg. 4739
Böcker — Tidskrifter — Blanketter

K. G. BERGHOLTZ & C:o
KLOCKGJUTERI

Etabl. 1853
Tel. 10 72 90 Stockholm Tel. 10 72 90

IFAETT NAMN ATT MINNAS

då det gäller porträtt- och interiörfoto-
grafering, förstoringar m. m.

Drottninggatan 114 A — STOCKHOLM
Telefon 31 19 82

Även Ni

bör läsa

NY DAG!

AB HANSSON & BRUCES
BOKHANDEL

Götgatan 37 — Stockholm
Tel. 40 54 32 — 40 54 33

Vid behov av: Papperspåsar, Om-
slagspapper och Bindgarn m. m.,
vänd Eder med förtroende till

A.-B. CARL O. PALMGREN
— PÅSFABRIK & TRYCKERI —
Luntmakaregat. 79 - STOCKHOLM
Tel. 30 40 50 - 30 08 04 - 30 88 50

— Hör du, Kajsa kan du säga mej var
apoteket ligger?
— Hur vet herrn att jag heter Kajsa?
— Det gissade jag.
— Då kan nog herrn gissa var apoteket
ligger också!

STOCKHOLM
med omgivningar

JUTELUMP

Säckar och juteväv köpes. Fördämnings-
mattor, cisterner, sand- och torkgaltar
säljas. Koksgrutor, Järnbalkar och Plåt.

A. JÖNSSON & C:o
Timmermansgat. 47 - Stockholm
Tel. 43 03 59, 43 63 83

En hedersgåva från

AUG. LJUNGQVIST URMAKERI
är alltid välkommen

Beridarebangatan 23 a
Telefoner 11 16 48 och 21 16 49

K. G. JOHANSSONS BAGERI

Wahlbergsgatan 1, Hammarbyhöjden
Telefon 49 52 18

LÄCKERT BRÖD

Elektroinstall. **NILS CARLSSON**

Sturevägen 10 — HÄSSELBY
— Tel. 38 04 83 —

Entreprenör för Hässelby Elverk
och Stockholms Elverk

Flysta Hembageri och Konditori

FLYSTA - Tel. 36 08 65

Vårt goda bröd rekommenderas

Tårtbeställningar mottagas

BETALD ANNONSPLATS

STOCKHOLM
med omgivningar

Medlemskap i statsunderstödd

SJUKKASSA

är en ekonomisk tillgång, som Ni ej kan
undvara. Skydda Eder själv och Edra
barn genom inträde i ortens
erkända sjukkassa

ÖSTRA SVERIGES
ERKÄNDA CENTRALSJUKKASSA
Sveavägen 61 — Stockholm
Tel. 23 09 85

Allt i Sulläder, Plattläder, Skinnvaror,
Arbetskodon, Trätöflor, Stövlar, Pjäxor,
Chaufförkängor, Skinntofflor, Chaufför-
och arbetshandskar, Reseffekter, Tåg-
virke, Bindgarn och seldon finner Ni i
Oskar W. Lindgren & Co. Läderhandel,
(Torsten Blidén). Ringvägen 127 (nära
Götgatan). Tel. 41 09 14. Obs.! Boxkalv-
stövlar, Sportskodon, Motorkängor och
sydda manskängor av C. G. Ströms i
Kumla välkända fabrikat. Mod. priser.

BORAS OCH SÖDRA
ÄLVSBOGSLÄN

Kom ihåg Edra vänner vid såväl
högtider som märkesdagar med
BLOMMOR från

ALIDEBERGS Blomsteraffär
(Inneh. Oscar Andersson)
Allégat. 7. Tel. 117 27.

ELEKTRISKA INSTALLATIONS-
AFFÄREN I BORAS AB

Stora Brogat. 4 — Tel.: 100 58, 200 58

Utför allt, säljer allt elektriskt! Special-
affär i armatur. Starkströms- och svag-
strömsinstallationer. Kostnadsberäkningar.
Reparationer. Motorlindningar.

A/B BORAS
BILREPARATIONER

BORAS
Tel. 132 75 Tel. 121 10

KÖP ALLTID EDERT

DAGLIGA BRÖD I

NYNÄS-BAGERIET

Sportkonfektion AB.

BORAS

AB NORRMALMS GJUTERI & MEK. VERKSTAD

Telefon 103 93

— BORÅS —

GJUTGODS och REPARATIONSARBETEN för TEXTILINDUSTRIEN

BORÅS MOTORCENTRALS

BILVERKSTAD A.-B.

— BORÅS —

Vid elektriska installationer ring 122 47, 132 47.

ELEKTROFIRMAN MAGNET

Kontor: LILLA BROGATAN 38
Affär: LILLA BROGATAN 30

Gusums Blixtlås

FABRIKSNEDERLAG

D. G. Rudholm & C:o

Tel. 119 07 & 144 07

Borås

NORRBY HANDELSTRÄDGÅRD

Tel. 116 30 Borås Tel. 166 30

Har de vackraste blommorna

AKTIEBOLAGET

MARKS - Borås

Manufaktur och korta varor engros

Fabrikation av sydda varor

BIL-SERVICE AB

BORÅS

Allt i bilbranschen.

Borås

Fabriksnederlag

DEN SVENSKA HANDLAREKÄRENS

FÖRNÄMSTA INKÖPSKÄLLA

GYNNA ANNONSÖRERNA!

Allt elektriskt

hos

AB LINDSTRÖM & SJÖBERG

Borås

Tel. 103 22, 100 14

SYFABRIKEN VALKYRIAN

SKJORTFABRIK

Tel. 111 21

BORÅS

Vid behov av fotografering

Kom ihåg

Atelier WALLANDER & WERNLUND

Stora Brogatan 7

Telefon 142 01

Aktiebolaget

Marks Jacquardväveri

Tel. 600 08 Björketorp Tel. 600 08

Tillverkar:

Möbiltyger, Duchatelltäcken, Gardiner och Draperivaror i såväl bomull somt konstsilke

A.-B. Alf Stigens

FÄRGERI

SANDARED

Färgning, Appretering

Konstlädertillverkning

GYNNA

SVENSK

INDUSTRI

Hjelms Bil AB.

A.-B. BREDIN & C:O - KINNA

Värme- och Sanitära anläggningar utföras fackmässigt under garanti

Telefon 323

A.-B. Pettersson

& Tisell

Kinnahult

BETALD ANNONSPLATS

FALKÖPING

FALKÖPINGS

Mek. Verkstads AB

Tel. 29 och 426

FALKÖPING

Haglund & Söner

AKTIEBOLAG

TEL. 30 och 77

FALKÖPING

Bröderna Wahl A.-B.

FALKÖPING

Tel. 148 o. 1148 — Tel. 143 o. 1148

Disponenten 902

FALKÖPING

BETALD ANNONSPLATS

FALUN

Vänd Eder med förtroende till

Falu Begravningsbyrå

Telefon 278

Ombesörjer allt i branschen. Även till landsorten. — Filial: Svärdsjö. Tel. 71.

GÄVLE**Ståtlig utsikt**

över staden från

KONSUMTERRASSEN

konditoriservering kl. 11—22

Gott och billigt äter Ni på

KONSUM-KONDIS

— lunchservering kl. 11—15

KONSUM ALFA

KONSUMHUSET.

BUSS-CAFÉET

(FULLSTÄNDIG KAFÉRÖRELSE)

Gävle

Tel. 6573

OBS! Även till avhämtning och utskickning.

Kappor och Klädningar

STÖRSTA SORTERING

GÄVLE KAPPMAGASIN**Lantmännens Tryckeri**

VESTLUND & Co.

N. Kungsgat. 31 - GÄVLE - Tel. 3083

Specialitet: Tidningar och Tidskrifter

BETALD ANNONSPLATS

GÄVLE**C. NORDSTRÖMS
Begravningsbyrå**

Emottager beställningar å allt, som tillhör branschen (även vid eldbegängelse). Alla sorters KISTOR o. SVEPNINGAR alltid på lager. OBS! Fri transport. Skickliga sveperskor. Tel. 536 Gefle.

HALMSTAD**Målarmästare och Fastighetsägare** när det gäller TAPETER i parti, begär pris och prover från**Byggnadsfirma E. ANDERSSON**

Tel. 3193 Halmstad Tel. 3193

HÄLSINGBORG

BETALD ANNONSPLATS

JÖNKÖPING**June-Munktell
Marinmotor**

för fiske-, frakt- o. passagerarefartyg

**AKTIEBOLAGET
JÖNKÖPINGS MOTORFABRIK**Jönköping. Telegr.-adr.: Motor
Telefoner: 197, 897.

BETALD ANNONSPLATS

KIRUNA**Alltid färska BAKVERK
CONDITORI BRÄNDA TOMTEN
(PAUL LAVÉN)**

— Tel. 109 —

TÄRTOR — EFTERRÄTTER**GYNNA ANNONSÖRERNA!****LULEÅ****BRUNNSBORNINGAR**

utföres av

Borrförman H. BJURSTEN
Box 524 - Luleå - Tel. 3191**Bröderna Hedlund**

TILLVERKARE AV:

VIBRØ-BLOCK

Tel. 11 04 LULEÅ Box 20 18

LULEÅ KEMISKA TVÄTT

Smedjegatan 24 Telefon 14 66

LULEÅ

KEMISK TVÄTT — ÅNGPRESSNING

Ring Ni, så hämta vi!

Äkta finn-bastu

får Ni hos Ulrik Nilsson

på Mjölkkudden!

Damer: torsdagar

Herrar: fredagar och lördagar

Tel. Luleå 1836

**GYNNA
SVENSK
INDUSTRI****NORRÖPING****12,000 hushåll**samarbetade under
1946 i Konsum för att
hålla hushållskostna-
derna nere.**Automobilfirma KNUT BJUHR**

Norra Strömogat. 19 - Tel. 270 50, 296 30

Auktoriserad Ford- och traktorförsäljare

— Verkstadsrörelse —

KNUTHAGBERG**Fabriksaktiebolag**

Norrköping

**TILLVERKAR FINARE KVALI-
TÉER AV HERRTYGER**

NORRKÖPING

INGENJÖR S. A.
BOLINS ELEKTRISKA
 INSTALLATIONSBYRÅ
 Hospitalsgatan 30 (Nya Torget)
 Telefoner 238 41, 238 73
 Utför: Nyanläggningar och reparationer.

Grubbens & C:o i Norrköping
Aktiebolag

SPECIALAFFÄR FÖR PAPPERSVAROR
 Papper, Papp, Påsar, Bindgarn, Well-
 papp och Wellpappskartonger
 Kontor o. magasin: N. Strömngatan 11,
 Norrköping. - Tel. 211 69, 243 90, 318 90

FALKS KONDITORI

V. S:t Persgatan 26 — Telefon 212 97
 Egna tillverkningar av högsta klass.

KONDITORIVAROR

Tårtor förmedlas över hela Sverige.

MORANNAS

HEMBAGERI & KAFFESTUGA
 Hospitalsgatan 23 — Norrköping
 Telefon 222 66.

Beställningar mottagas tacksamt!

FIRMA MARTIN JANSSON

Godsgatan 11 Telefon 244 98
 — NORRKÖPING —

Säljer: Byggnadsmaterial.
 Utför: Asfalt- o. Isolationsar-
 beten, Massagolv m. m.

Trävaru AB BRÖD. SVENSSON

Östra Järnvägsstationen.

Tel. 202 82 och 205 04. NORRKÖPING.

Hyvlade och ohyvlade trävaror samt
 alla slags list, wallboard, plywood & ved

Gustafssons Gummiverkstads AB

Slottsgatan 134 Tel. 226 81

Alla slags Gummireparationer utföras
 snabbt, väl och till moderata priser.

EDERT DAGLIGA BRÖD

erhålls färskt och gott i

Hötorgets Fin- & Hembageri

Inneh.: G. SVENSSON

S:a Kyrkogatan 46 Telefon 246 53

Beställningar emottagas.

BETALD ANNONSPLATS!

GOTTBRÖD

från

GEWESKONDITORI

Tel. 322 52 Inneh. B. Reng. Tel. 322 52

V. S:t Persgatan 15 — Norrköping

NYKÖPING

A-B Fotoramar

REKOMMENDERAS

Hemgårdsvägen 8

Tel. 2466 NYKÖPING Tel. 2466

JULIA PETERSON

HEMBAGERI & KAFÉ

Repslagaregatan 24 Tel. 1277

REKOMMENDERAS

Gummicentralen

Telefon 796 Telefon 796

Trädgårdsgatan 53

NYKÖPING

SÖRENS

Frukt- & Blomsterhandel

Stocholmsvägen 1

Tel. 3390 Tel. 3390

NYKÖPING

Gift Er ALDRIG

utan att först besöka

A. WESTERBERGS
MÖBELUTSTÄLLNING

Tel. 326 Östra Storgat. 29 Tel. 326

NYKÖPING

Vänd Eder med förtroende till

JOHANSSONS GLASMÄSTERI
& RAMAFFÄR

Tel. 2791 Östra Storgatan 10 Tel. 2791

NYKÖPING

NYKÖPING

JÄRNVÄGSBUFFÉN

Centralstationen NYKÖPING

Servering av:

GODA SMÖRGÅSAR, KAFFE
 THE och CHOKLAD, PILSNER
 och LÄSKEDRYCKER.

N. J:s LIVSMEDEL

— allt i matvaror på ett ställe, spe-
 cieri-, bröd- och mjölkaffär.

Tel. 2013

Borgaregatan 12

BETALD ANNONSPLATS!

SKELLEFTEÅ

FORSLUND & SÖNER

Köpmannag. 4 - Tel. 106 58

Utför alla slags transporter

Rekommenderas

SUNDSVALL

DUCO & MÅLAREVERKSTAD

Modernt och tidsenligt inredd efter se-
 naste förordningen

C. ERIKBERGSTRÖM

Förstklassigt arbete Humana priser
 N. Järnvägsgatan 52 Telefon 1718

Järnkonstruktioner och Smiden

för hus och fabriksbyggnader

Andersson & Nilssons Smidesverkstad

Telefoner 47 57, 47 67 — SUNDSVALL

NORRLANDS TRAVSÄLLSKAP

avhåller å Bergsäkers Travbana Sunds-
 vall, travtävlingar c:a 30 söndagar under
 Mars—Oktober 1947. Totalisator,

Restauranter, Högtalarmusik.

Tel.: Kontoret 4270. — Banmäst. 5330.

ÖSTERSUND

Byggmästare JOHAN ERIKSSON
ÖSTERSUND

Bergsgatan 45 — Telefon 2563

Utför nybyggnader och reparationer

INFORDRA OFFERT

Attraktionen

till festen eller basaren

rekvireras bäst och billigast
genom landets största och
arrangörernas eget företag i
branschen som förfogar över

DE FÖRNÄMSTA

ARTISTERNA I LANDET

Rekvirera vår artistkatalog!

FOLKPARKERNAS
ARTISTFÖRMEDLING

S:t Eriksgat. 86 - Tel. 234555 - Stockholm

A.-B.

Svenskt Konstsilke

Borås

ÖVERKALIX MÖBELFABRIK

EDVIN ANDERSSON

Telefon 125 - 33

Tillverkar alla slags möbler av furu
och björk samt utländska träslag.
Köks-, butiks- och andra inredningar.

INFORDRA OFFERT.